

**Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Факультет суспільних наук
Кафедра політології і державного управління**

Навчально-методична серія
«КАФЕДРА»
№ 68

Михайло Зан

ЕТНОПОЛІТОЛОГІЯ

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для студентів-бакалаврів спеціальності 052 – Політологія
(Освітньо-професійна програма «Політологія»)**

Ужгород – 2023

Зан М. Етнополітологія: навчально-методичні рекомендації для студентів-бакалаврів спеціальності 052 – Політологія (Освітньо-професійна програма «Політологія») / Навчально-методична серія «КАФЕДРА» / № 68; [Ужгород. нац. ун-т; Ф-т сусп. наук; Каф. політології і держ. управління]. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2023. 52 с.

Розробник:

Зан Михайло Петрович, кандидат історичних наук, доцент кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук УжНУ.

Рецензенти:

Асланов Стеллас Антипович, доктор політичних наук, професор кафедри політології і державного управління УжНУ;

Червеняк Кристина Тарасівна, кандидат політичних наук, викладач, старший лаборант кафедри політології і державного управління УжНУ.

Навчально-методичне видання обговорено та рекомендовано до друку Науково-методичною комісією кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук УжНУ «30» січня 2023 р., протокол № 4.

Схвалено Науково-методичною комісією факультету суспільних наук Ужгородського національного університету «30» січня 2023 р., протокол № 4.

Навчально-методична серія «КАФЕДРА» / № 68

(створена рішенням кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет», протокол № 7 від 26 лютого 2014 року)

© Михайло Зан, 2023

© Навчально-методична серія «Кафедра», 2023

© Кафедра політології і державного управління УжНУ, 2023

© Поліграфцентр «ЛІРА», Ужгород, 2023

ЗМІСТ

Вступ до навчальної дисципліни	4
Опис навчальної дисципліни	5
Мета навчальної дисципліни	6
Очікувані результати навчання	7
Засоби діагностики та критерії оцінювання результатів навчання	9
Програма навчальної дисципліни	13
Тематика практичних занять	33
Індивідуальні завдання	40
Перелік питань на модульну контрольну роботу № 1	45
Перелік питань на модульну контрольну роботу № 2	46
Перелік питань на іспит (денна форма)	46
Перелік питань на іспит (заочна форма)	48
Рекомендовані джерела інформації	49

ВСТУП ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «Етнополітологія» представлена в Освітньо-професійній програмі спеціальності «Політологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 052 – Політологія, затвердженої в 2022 році, як обов'язковий компонент.

Принадно зауважимо, що в рамках навчальної дисципліни «Етнополітологія» для опрацювання студентам рекомендується також політично незаангажована російськомовна наукова література та відповідні інформаційні ресурси в мережі Інтернет. Її критичне вивчення, на наш погляд, інформаційно збагатить студентів у контексті цілісного розуміння концепцій етнічності, теоретичних і практичних проблем етнополітології та етнодержавознавства.

Використання окремих російськомовних джерел вмотивовано виключно повнотою отримання студентами необхідних теоретичних знань з окремих тем навчальної дисципліни.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЕТНОПОЛІТОЛОГІЯ

Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність	052 Політологія
Освітньо-професійна програма	Політологія
Статус дисципліни	Нормативна
Мова навчання	Українська

Робоча програма навчальної дисципліни «Етнополітологія» для здобувачів вищої освіти галузі знань **05 Соціальні та поведінкові науки** спеціальності **052 Політологія** освітньо-професійної програми **Політологія**.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120	4-й	4-й
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: 3 аудиторних – 44 самостійної роботи студента – 76	7-й	7-й
	Лекції:	
	26 год.	12 год.
	Практичні (семінарські):	
	18 год.	-
Вид підсумкового контролю: іспит	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота:	
	78 год.	108 год.

МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни «Етнополітологія» є засвоєння студентами-політологами базових категорій сучасної етнополітологічної науки та усвідомленні ролі теоретичних знань для моніторингу й врегулювання сучасних етнополітичних проблем у світі, зокрема в Україні.

Відповідно до освітньо-професійної програми (ОПП), вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

1) загальних компетентностей:

- знання предметної області та розуміння професійної діяльності **(ЗК-01)**;
- здатність бути критичним і самокритичним **(ЗК-03)**;
- здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні **(ЗК-06)**;
- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя **(ЗК-07)**;
- здатність працювати у міжнародному контексті **(ЗК-08)**.

2) фахових компетентностей:

- здатність використовувати категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки **(СК-01)**;
- здатність описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах **(СК-03)**;
- здатність аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні **(СК-06)**;
- здатність презентувати результати теоретичних і прикладних досліджень для фахівців та нефахівців **(СК-09)**;
- здатність аналізувати проблеми у сфері національної безпеки, здійснювати моніторинг соціально-політичної стабільності у прикордонних регіонах **(СК-10)**;

- здатність розробляти механізми протистояння політичним ризикам, упереджувати виникнення конфліктних ситуацій у поліетнічному середовищі (*СК-11*).

Крім того, вивчення вказаної нормативної навчальної дисципліни дозволить здобувачу вищої освіти у подальшому орієнтуватися в проблематиці основних тенденцій розвитку сучасних етнополітичних процесів; використовувати отримані знання при вирішенні професійних завдань; вміти давати оцінку суб'єктам етнополітики, зокрема етнополітичним партіям, громадським організаціям етнічних меншин; готувати повідомлення, виступи, наукові статті на вказану проблематику.

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Етнополітологія» є опанування таких компонентів (навчальних дисциплін) ОПП:

ОК 07	Сучасна зарубіжна політологія;
ОК 08	Політична географія і геополітика;
ОК 10	Основи наукових досліджень;
ОК 11	Загальна теорія політики;
ОК 14	Політична конфліктологія;
ОК 17	Політичні системи сучасності;
ОК 30	Політичний аналіз і прогнозування;
ОК 31	Методологія політичних досліджень.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньо-професійної програми «Політологія», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
<i>розуміти</i> предметну область, етичні та правові засади професійної діяльності;	ПРН-01
<i>вміти</i> критично мислити у сфері професійної діяльності;	ПРН-03
<i>розуміти</i> історію, закономірності та етапи розвитку предметної сфери політології, знати її цінності та досягнення;	ПРН-07
<i>вміти</i> використовувати базовий категорійно-понятійний та аналітично-дослідницький апарат сучасної політичної науки;	ПРН-08
<i>вміти</i> описувати, пояснювати й оцінювати політичні процеси та явища у різних історичних, соціальних, культурних та ідеологічних контекстах;	ПРН-10
<i>вміти</i> аналізувати публічну політику на місцевому, національному, європейському та глобальному рівні;	ПРН-13

<i>презентувати</i> результати теоретичних і прикладних досліджень фахівцям і широкій аудиторії, засобам масової інформації, експертам з інших галузей знань;	ПРН-16
<i>знати</i> теоретичні, методологічні і практичні аспекти здійснення аналізу соціально-політичної стабільності у прикордонних регіонах;	ПРН-17
<i>уміти</i> розробляти комплексні заходи, пропозиції та рекомендації з метою упередження виникнення конфліктних ситуацій у поліетнічних регіонах;	ПРН-18
<i>вміти</i> визначати національні пріоритети та інтереси України, з урахуванням безпекової складової в умовах викликів, ризиків і загроз, у тому числі зовнішніх.	ПРН-19

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Етнополітологія»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
<i>розуміти</i> об'єкт, предмет і завдання етнополітики, зміст основних етнополітологічних категорій;	ПРН-01
<i>вміти</i> критично оцінювати сутність нагальних проблем етнонаціональної політики держав світу, зокрема України, в контексті сучасних досягнень етнополітичної науки;	ПРН-03
<i>розуміти</i> зміст базових теорій етносу (пасіонарна, дуалістична, інформаційна, системно-статистична) та концепції етнічності (примордіалізм, конструктивізм, інструменталізм);	ПРН-07
<i>вміти</i> класифікувати етнонаціональні спільноти світу географічними, расово-антропологічними, релігійними та етнолінгвістичними критеріями;	ПРН-08
<i>вміти</i> виявляти специфіку реалізації емпіричних моделей етнополітики (расова, асиміляційна / інтеграційна, мультикультурна);	ПРН-10
<i>вміти</i> розрізняти механізми формування національних держав та етнополітичного менеджменту в національно-територіальних і національно-культурних автономіях унітарних країн, різних моделях федеративних і конфедеративних утворень;	ПРН-13
<i>презентувати</i> фахову політологічну оцінку етнополітичної ситуації в конкретній країні світу;	ПРН-16
<i>знати</i> політико-правові аспекти формування етнополітичної стабільності у прикордонних регіонах у	ПРН-17

контексті етнічної інкорпорації та політизації етнічності;	
уміти розробляти стратегії етнополітичної деплюралізації та етнополітичної інженерії в конкретно визначеному етнонаціональному просторі;	ПРН-18
вміти визначати національні пріоритети та інтереси України, з урахуванням етнополітичної безпекової складової, зокрема в умовах сучасних ризиків і загроз політизації етнічності, викликів етносепаратизму.	ПРН-19

ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- іспит;
- аналітичний реферат / есе;
- колоквіум;
- презентація результатів виконаної індивідуальної роботи студента.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: виступ на практичних заняттях, написання аналітичного реферату / есе.

Форма модульного контролю: письмова контрольна робота.

Форма підсумкового семестрового контролю: усний іспит.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання на практичних заняттях та індивідуальна робота студента			Модульна контрольна робота	Сума
Т5	Т6	Індивідуальне завдання	50	100
20	10	20		

Т5, Т6 – теми

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання на практичних заняттях та індивідуальна робота студента				Модульна контрольна робота	Сума
Т9	Т10	Т12	Індивідуальне завдання	50	100
8	8	14	20		

Т9, Т10, Т12 – теми

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні заняття	5	30	4	30
Реферат / есе (аналітичне завдання)	1	20		
Колоквіум / анотація наукових статей			1	20
Модульна контрольна робота	1	50	1	50
Разом	7	100	6	100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи.

До модульної контрольної роботи допускаються всі студенти. Вона складається з трьох запитань описово-аналітичного характеру.

Перше запитання покликане оцінити знання з тематичної проблематики відповідного модулю, яка надавалася на лекціях і обговорювалася на семінарських заняттях. Залежно від обсягу, послідовності викладу і орієнтуванні у тематичному матеріалі, перше запитання модульної контрольної роботи максимально може бути максимально оцінене *10-ма балами*.

Друге запитання має на меті оцінити розуміння класифікацій етносів світу, основних тенденцій розвитку сучасних етнополітичних процесів, реалізації основних моделей етнополітики, інституційних засад державної етнонаціональної політики тощо. Залежно від послідовності викладу і орієнтуванні у тематичному матеріалі, друге запитання модульної контрольної роботи максимально може бути максимально оцінене *15-ма балами*.

Третє запитання модульної контрольної роботи має творчо-аналітичний характер. Залежно від обґрунтованості аргументів і суб'єктивних висновків студента з визначеної проблематики, третє запитання модульної контрольної роботи максимально може бути максимально оцінене *25-ма балами*.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю.

Відповідно до *«Положення про порядок та методику проведення семестрових (курсівих) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті»* (затверджено Наказом Ректора ДВНЗ «УжНУ» № 698/01-17 від

08.05.2015 р.), знання студентів оцінюється як з теоретичної, так і з практичної підготовки за такими критеріями:

оцінку «відмінно» (90-100 балів, А) – заслуговує студент, який:

- всебічно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом;
- вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях;
- засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою;
- засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває;
- вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію;
- самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

оцінку «добре» (82-89 балів, В) – заслуговує студент, який:

- повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях;
- має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування;
- під час відповіді допустив деякі неточності, які самостійно виправив, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу;

оцінку «добре» (74-81 бал, С) – заслуговує студент, який:

- в цілому навчальну програму засвоїв, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок;
- вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність;
- опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою;

оцінку «задовільно» (64-73 бали, D) – заслуговує студент, який:

- знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії;
- виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок;
- ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою;

- допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

оцінку «задовільно» (60-63 бали, E) – заслуговує студент, який:

- володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

оцінка «незадовільно» (35-59 балів, FX) – виставляється студенту, який:

- виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

оцінка «незадовільно» (35 балів, F) – виставляється студенту заочної форми навчання, який:

- володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім;

- допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою;

- не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи студента протягом семестру.

Таблиця відповідності оцінок за різними шкалами

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		диференційована	недиференційована
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Зміст навчальної програми

МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЕТНОПОЛІТОЛОГІЇ

ТЕМА 1.

ПРЕДМЕТ, ДЖЕРЕЛА ТА МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА ЕТНОПОЛІТОЛОГІЇ

Предметна сфера етнополітичної науки. Дослідження «національного питання». Вивчення політичної сфери життя етнічних спільнот. Студії Джозефа Ротшильда. Об'єкт етнополітологічних досліджень. Завдання етнополітичної галузі.

Інформаційна база етнополітики. Дані державної та відомчої статистики. Переписи населення. Картотеки паспортних столів. Архіви відділів РАЦСів. Законодавчі та нормативні акти держав. Документи формальних та неформальних структур (політичних партій, громадських організацій та рухів). Матеріали засобів масової інформації (преса, радіо, телебачення, Інтернет-ресурси). Біографії політичних лідерів.

Принципи та методи етнополітологічної науки. Принцип наукового плюралізму. Цивілізаційний принцип. Принцип гуманізму. Критичний метод. Метод порівняльного аналізу. Метод дослідження випадку (case study). Біхевіористський метод. Метод моделювання. Метод «аналізу втрат і надбань». Системний метод.

Функції етнополітології. Теоретико-пізнавальна функція. Методологічна функція. Критична функція. Світоглядна функція. Інтегративна функція. Функція моделювання. Прогностична функція. Прикладна функція.

ТЕМА 2.

ТЕОРІЇ ЕТНОСУ ТА КОНЦЕПЦІЇ ЕТНІЧНОСТІ

Поняття «етнос» та «етнічність». Еволюція дефініції «етнос». Терміни «етнік», «етнічна група», «етнічна ідентичність». Специфіка розуміння поняття «етнічність» в англomовній науковій традиції. Визначення дефініції «етнічність» Фредеріком Бартом. Впровадження поняття «етнічність» у вітчизняній науці.

Пасіонарна (енергетична) теорія етносу. Запозичення ідей Сергія Широкогорова та Володимира Вернадського у творчій спадщині Лева Гумільова. Етнос як «біофізична реальність». Енергетичне пояснення етногенетичних процесів. Пасіонарність як базова характеристика

етнічних спільнот. Принцип компліментарності. Етнос як система дискретного типу.

Соціальні теорії етносу. Співставлення теорії етносу з марксистським чергуванням суспільно-економічних формацій у радянському суспільствознавстві. Дуалістична теорія етносу Юліана Бромлея. Терміни «етнікос» та «етносоціальний організм». Інформаційна теорія етносу. Праці Миколи Чебоксарова та Сергія Арутюнова. Комплекс інформаційних зв'язків. Мезоструктура етносу. Кола внутрішнього спілкування. Системно-статистична теорія етносу. Студії Геннадія Маркова та Володимира Піменова. Внутрішня композиційна структура етносу. Виділення компонентних характеристик етносів. Спільне та відмінне у варіаціях соціальної теорії етносу.

Примордіалістські концепції етнічності. Термін «примордіальні зв'язки». Природно-еволюційний варіант примордіалізму. Праці П'єра Луї ван ден Берге. Непотичні зв'язки як основа етносу. Еволюційно-історичний варіант примордіалізму. Спільність території та мови як найважливіші засади формування етносів. Переніалізм. Дослідження Ентоні Дейвіда Сміта. Основні характеристики етносу-нації.

Інструменталістська концепція етнічності. Причини виникнення інструменталізму. Студії Джоан Нейджел і Сюзан Олзак. Ситуативна, мобілізована етнічність. Ототожнення етносів із групами інтересів та соціальними групами. Політичні фактори «виникнення» етнічних груп.

Конструктивістська концепція етнічності. Спроба поєднання примордіалізму та інструменталізму. «Уявлені спільноти» Бенедикта Андерсона. Праці Ернеста Гелнера та Еріка Гобсбаума. Конструювання етнічних груп. Поширення ідей конструктивізму в Російській Федерації. Дослідження Валерія Тішкова. Пропагування ідей «громадянства-нації». Ідеологема «дрейфу етноідентичності».

ТЕМА 3.

ЕТНОС ЯК СОЦІАЛЬНА СИСТЕМА

Ендогамність та внутрішня компліментарність етносів. Принцип ендогамії як фактор стабілізації етнічних спільнот. Асиміляція. Маргінальність. Компліментарність як відчуття взаємної «симпатії» членів етнічної спільноти.

Етнічна свідомість та етнічна самоідентифікація особи. Сукупність знань, установок та уявлень про свій етнос. Форми прояву етнічної свідомості. Етноцентризм. Чітке усвідомлення етнофором етнічних інтересів та цінностей. Проблема самоідентифікації особи.

Типологія етнічної ідентичності особи. Етнічний патріотизм. Етнічний нігілізм. Космополітизм.

Етноніми. Ендоетноніми та екзоетноніми. Причини походження назв етносів. Модифікація поняття «люди». Соціальний статус. Зовнішні властивості. Імена вождів. Географічний ідентифікатор назви етносу. Етнополітоніми.

Спільність мови як етнорозмежувальна риса етносів. Етнотворча та етноб'єднавча роль мови. Моделі мовної ідентичності етносів. Одномовні етноси. Двомовні та багатомовні етноси. Діалектні етноси. Еволюція мови та етносу. Політизація проблеми взаємодії мови / діалектів та етнічних спільнот. Консолідуєчий фактор літературної (стандартизованої) мови.

Спільність території формування етносів (етнічна територія). Взаємодія етносу з ландшафтом. Географічні символи етносів. Поняття «своя земля», «рідний край», «батьківщина». Розмежування термінів «аборогени», «автохтони» та «алохтони». Моделі взаємодії етносів із ландшафтом. Довготривале проживання на етнічній території. Розширення етнічної території. Переселення на іншу територію. Втрата етнічної території через депортацію. Дисперсне проживання в середовищі інших етнічних спільнот.

ТЕМА 4.

ЕТНОГРАФІЧНА МОЗАІЧНІСТЬ ЕТНОСІВ

Історико-етнографічні регіони. Відмінність понять «соціальна структура» та «мозаїчність етносу». Етногенетична (вертикальна) структура етнічних спільнот. Територіальна (горизонтальна) «будова» етносів. Етнографічне районування етносів. Родоплемінний поділ етносів. Виділення історико-етнографічних регіонів (етнографічних зон), субетносів, етнографічних груп, етнографічних районів, етнографічних окружностей та демів. Історико-етнографічні регіони Чехії (Чехія, Моравія, Богемія), Іспанії (Астурія, Арагон, Кастилія, Каталонія, Леон, Галісія, Андалусія та ін.), України (Наддніпрянина, Слобожанщина, Південь України, Полісся, Поділля, Волинь, Галичина, Буковина, Закарпаття та ін.).

Субетноси. Відмінність між поняттями «субетнос» та «етнографічна група». Джерела формування субетносів. Субетноси та етнографічні групи етносів Європи. Гуцули, кубанські козаки, руснаки Сербії як субетноси української нації (примордіалістський підхід). Консервація / асиміляція субетносів. Політизація субетнічних груп.

Етнографічні групи. Джерела формування етнографічних груп. Лемки, бойки, поліщуки, литвини, русини як етнографічні групи українців

(примордіалістський підхід). Чинники консервації / асиміляції етнографічних груп. Політизація етнографічних груп.

ТЕМА 5.

СВІТОВИЙ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИЙ ПРОСТІР

Історичні особливості формування сучасної етнічної картини світу. Етногенетичні процеси в минулому. Зростання чисельності народонаселення. Масові міграційні процеси. Велике переселення народів. Завоювання арабів. Вплив монголо-татарської інвазії. Роль великих географічних відкриттів. Рухливість етнічних територій в добу Середньовіччя та Нового часу. Етнодемографічні зміни в ХХ – на початку ХХІ ст.

Географічна класифікація народів світу. Народи Австралії та Океанії. Меланезія. Мікронезія. Полінезія. Народи Азії. Східна, Південно-Східна, Південна, Центральна, Південно-Західна Азія. Народи Америки. Північна, Південна Америка та Мезоамерика. Народи Африки. Північна, Східна, Центральна, Західна та Південна Африка. Народи Європи. Західна, Північна, Південна, Південно-Західна, Центральна, Східна та Південно-Східна Європа.

Расово-антропологічна класифікація народів світу. Поняття «раса». Моноцентризм. Поліцентризм. Негроїдна (африканська) велика раса. Австралоїдна (океанійська) велика раса. Європеїдна (євразійська) велика раса. Монголоїдна (азіатсько-американська) велика раса. Контактні раси. Перехідні та змішані раси.

Релігійна класифікація народів світу. Вірування. Тотемізм. Магія. Фетишизм. Анімізм. Ранні форми релігії. Шаманізм. Політеїзм. Генотеїзм. Національні релігії. Юдаїзм. Індуїзм. Зороастризм. Джайнізм. Сикхізм. Конфуціанство. Даосизм. Синтоїзм. Світові релігії. Буддизм. Хінаяна. Махаяна. Ламаїзм. Дзен-буддизм. Християнство. Католицизм. Православ'я. Протестантизм. Неопротестантизм. Іслам. Сунізм. Шіїзм. Ваххабізм. Секти зейдистів, друзів, алавітів та ін. Відродження етнічних релігій в сучасній Європі. Друїдизм. Одінізм. Еллінізм. Мітраїзм. РУНвіра та Рідна Віра (Україна).

Етнолінгвістична класифікація народів світу. Принципи генеалогічної класифікації мов. Формування мовних сімей. Індоевропейська сім'я етносів і мов. Семіто-хамітська сім'я етносів і мов. Картвельська мовна сім'я. Північно-кавказька мовна сім'я. Дравідська мовна сім'я. Уральська мовна сім'я. Алтайська мовна сім'я. Чукотсько-камчатська мовна сім'я. Ескімосько-алеутська мовна сім'я. Сіно-тибетська мовна сім'я. Австроазіатська мовна сім'я. Паратайська мовна сім'я. Австронезійська (малайсько-полінезійська) мовна сім'я. Андаманська мовна сім'я.

Папуаська мовна сім'я. Австралійська мовна сім'я. Нігеро-кордофанська мовна сім'я. Ніло-сахарська мовна сім'я. Койсанська мовна сім'я. Мови індіанців Америки. Ізольовані мови народів світу.

ТЕМА 6.

ЕТНОПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

Типологія етнополітичних процесів. Етнооб'єднавчі процеси. Етнічна консолідація. Етнічна асиміляція. Міжетнічна інтеграція. Етнічна міксація. Римська модель. Києво-Руська модель. Французька модель. Німецька модель. Етнорозмежувальні процеси. Етнічна парціація. Етнічна сепарація. Етнічна дисперсизація. Ісландська модель. Іспанська модель. Австрійська модель. Молдовська модель. Сикхська модель. Боснійська модель.

Основні чинники та глобальні тенденції сучасних світових етнополітичних процесів. Нерівномірність етногенетичних процесів. Етнопсихологічний фактор. Боротьба за ресурси. Чергування хвиль демократизації. Негативний тренд надмірного споживання ресурсів населенням розвинутих країн і багатих верств слаборозвинутих країн. Вирівнювання умов життя різних країн світу. Тенденція до посилення всебічної взаємопов'язаності країн і народів світу. Необхідність забезпечення глобальної стійкості та стабільності життя етносів у державах світу.

Методологічні підстави моделювання етнополітичних процесів у XXI ст. Історико-культурні, природно-географічні, економічні та соціально-політичні фактори. Сучасна етнополітична ситуація в країнах та регіонах. Можливі й наявні міграції. Прогнози економічного, соціального та політичного розвитку країн світу. Закономірності періодичних піднесень та спадів у різних сферах життєдіяльності. Об'єктивні інтереси та орієнтації етнонаціональних еліт.

Перший тип територій (Європа, включно європейська частина Росії, Азія без Південного Сибіру (за винятком Бурятії, Туви та Хакасії), Далекого Сходу, Дагестану, Філіппін та східної частини Індонезії, Африканський Ріг, Південно-Африканська республіка та Мадагаскар). Ситуація А: можливість розпаду поліетнічних державних утворень на території, де проживають етноси на етнічних територіях. Ситуація Б: приєднання історичних частин країн (етнічних територій), що були штучно розмежовані. Ситуація В: приєднання історичних етнічних територій, що входять до складу великих держав, що мають тенденцію до розпаду.

Другий тип територій (більша частина Африки, за винятком Півночі, крайнього Півдня та Рогу, Дагестан, Філіппіни, східна частина

Індонезії, Нова Гвінея, Океанія). Ситуація А: межі етнополітичних утворень залишаються незмінними, якщо вони співпадають з етнічними межами або природно-географічними розділювачами. Ситуація Б: можливість об'єднання в єдине етнополітичне утворення етнічно споріднених етносів. Ситуація В: достатньо сформовані етноси виділяються в окреме етнополітичне утворення, якщо існує джерело сепарації. Ситуація Г: існуючі державні утворення розпадаються, якщо вони не консолідовані; натомість об'єднуються етнічно однакові частини різних держав, якщо фіксуються етноконсолідаційні процеси й між частинами етносів немає різкої соціальнокультурної та етномічної різниці.

Третій тип територій (Америка, Південний Сибір (за винятком Бурятії, Туви та Хакасії), Далекий Схід, Північна (арабська) Африка, Австралія і Нова Зеландія). Ситуація А: великі державні утворення розпадаються на окремі етнодержавні об'єднання. Ситуація Б: середні держави розпадаються, якщо не фіксуються консолідаційні процеси. Ситуація В: невеликі державні утворення залишаються достатньо стійкими щодо етнотериторіальних змін.

Етнополітичні процеси в країнах Європи. Велика Британія. Етносепараційні процеси серед валійців (Вельс), шотландців (Шотландія) та ірландців-католиків (Ольстер). *Ірландія.* Підтримка ольстерців Північної Ірландії. *Іспанія.* Національні рухи в середовищі басків (Країна Басків), каталонців (Каталонія), галісійців (Галісія). *Португалія.* Особливий статус (федерасі) Азорських островів та о. Мадейри. *Франція.* Етнополітичні рухи в середовищі корсиканців (о.Корсика), басків (Наварра, південно-західний французький департамент Атлантичні Піренеї), каталонців (південно-східний французький департамент Східні Піренеї) та бретонців (Бретань). *Бельгія.* Франкомовний етнос валлони (Валлонія). Голландськомовний етнос фламандці (Фландрія). *Нідерланди.* Корінний етнос фризи (провінції Фризляндія (включно Західно-Фризські острови), Гронінген, Дренте). *Люксембург, Андорра, Сан-Маріно, Ліхтенштейн, Монако, Мальта.* Формування етнічних груп у «карликових державах» Європи. *Німеччина.* Консолідаційні та асиміляційні процеси (фризи, лужицькі серби). *Данія.* Прагнення національно-культурної автономії німців (південь країни) та фризької меншини на південному сході. Статус федерасі Фарерських островів (фарерці) та Гренландії (ескімоси). *Норвегія.* Корінний етнос саами (фюльке (область) Фінмарк, гірська частина фюльке Тромсьо. *Швеція.* Етнос саами (північно-західна частина льона (області) Норрботтен, північна частина льона Вестерботтен). *Фінляндія.* Саами (північна частина лянун (області) Лаппі). *Австрія.* Консолідаційні процеси. *Швейцарія.* Етноконсолідаційні та державотворчі процеси в середовищі

франкошвейцарців, герmanoшвейцарців, італошвейцарців і ретороманців. *Італія*. Автономний статус Сицилії, Сардинії, Фріулі-Венеції-Джулії (словеномовна меншина), Трентіно-Альто-Алідже (німецькомовна меншина) та Валле Д'Аоста (франкомовна меншина). *Ватикан*. Виняткова роль у світових інтеграційних процесах. *Греція*. Взаємовідносини з Північною Македонією та Кіпром. Ідея «енозісу». *Кіпр*. Грецька та турецька частини. Євроінтеграційні та етноконсолідаційні процеси. *Польща*. Північні території з центром у м. Гданськ (німецьке населення). Західна Галичина (етнічні українські землі). *Чехія*. Судети (німці). Моравія. *Словаччина*. Етнокультурні рухи угорців, чехів та українців. Проблема політичного русинства. *Румунія*. Молдова (етноконсолідація). Трансільванія (угорськомовне та німецькомовне населення). Добруджа (болгари, українці, росіяни). Мараморощина та Сатумарщина (українське населення, провокування рутенства та гуцульства). *Молдова*. Російський та румунський фактори державотворення. Статус Гагаузії. Проблема Придністровської Республіки. *Угорщина*. Ідея Великої Угорщини. Підтримка угорців за межами держави. *Болгарія*. Болгарські турки. Претензії до Македонії. *Хорватія*. Хорватсько-мусульманський союз у Боснії та Герцеговині. Хорвати в автономному краї Воєводина. *Словенія*. Євроінтеграційні та етноконсолідаційні процеси. *Північна Македонія*. Взаємовідносини з Грецією. Албанська меншина. *Колишня Югославія*. Формування етнодержавного утворення чорногорців (*Чорногорія*). *Косово* (етнополітичний рух албанців). Автономний край *Воєводина* (серби, хорвати, руснаки). *Боснія і Герцеговина*. Республіка Сербська та Мусульmano-Хорватська Федерація. Сепаратизм босняків. *Естонія*. Претензії на частину Псковської області Росії. *Латвія*. Російськомовне населення. *Литва*. Польська національна меншина. Інтеграція з Калінінградською областю Російської Федерації. *Білорусь*. Берестейщина (історичні українські землі). Білоруські етнічні землі в складі Росії (Смоленщина). Русифікованість білорусів. *Україна*. Російське населення Південно-Східної України та Криму. Польська, угорська, румунська національна меншини. Повернення на етнічні землі кримських татар. Гагаузи (південна частина Одещини). Етнополітика України щодо руснаків Воєводини, кубанських козаків, русинів Словаччини, лемків Польщі, українців і русинів Чехії, Угорщини, Румунії, Молдови, Хорватії, Російської Федерації, Білорусі, США, Канади та Австралії.

Етнополітичні перспективи Російської Федерації. Території першого типу (європейська та азійська частини, крім Південного Сибіру, Далекого Сходу і Дагестану; особливе місце північно-західного регіону (крім автономної Республіки Комі) та Кубані. Території другого типу (Дагестан, частина Північного Сибіру й Далекого Сходу). Території

третього типу (Південний Сибір (за винятком Бурятії, Туви та Хакасії) та південь Далекого Сходу).

Європейська частина Росії. *Території першого типу.* Прикавказькі та кавказькі етнічні території. Республіка Калмикія (калмики). Карачаєво-Черкеська Республіка (карачаєвці, черкеси). Республіка Адигея (адигейці). Кабардино-балкарська Республіка (кабардинці, балкарці). Республіка Північна Осетія – Аланія (осетини). Республіка Інгушетія (інгуші). Чеченська Республіка (вайнахи-чеченці). *Поволзькі етнічні території.* Республіка Татарстан (татари). Башкортостан (башкири). Чувацька Республіка (чуваші). Республіка Марі Ел (марійці). Удмуртська Республіка (удмурти). Республіка Мордовія (мордва). *Північні етнічні території європейської частини Росії.* Республіка Карелія (карели, саамі). Республіка Комі та Комі-Перм'якський автономний округ (комі). Ненецький автономний округ. Ямало-Ненецький автономний округ. Таймирський (Долгано-Ненецький автономний округ) (ненці, нганасани, селькупи та ін.). *Європейська частина Російської Федерації.* Кубань (кубанські козаки). Ставропольський край. Північно-Європейська Росія (Мурманська, Архангельська, Вологодська, Ленінградська, Новгородська, Псковська області Російської Федерації). Східно-Європейська Росія (Московська, Тверська, Костромська, Кіровська, Володимирська, Івановська, Нижньо-Новгородська, Ярославська, Смоленська, Калузька, Рязанська, Тульська, Брянська, Орловська, Липецька, Тамбовська, Курська, Белгородська, Воронежська, Волгоградська, Ростовська, Ульяновська, Саратовська, Астраханська, Пензенська, Самарська області Російської Федерації). *Території другого типу.* Дагестан (аварці, кумики, даргинці, лакці, лезгини). *Території третього типу.* Уральський регіон (Оренбурська, Челябінська, Свердловська, Пермська, Курганська області Російської Федерації).

Азійська частина Росії. *Північні етнічні території азійської частини Росії.* Республіка Саха (якути). Евенкський автономний округ (евенки). Чукотський автономний округ (чукчі, евени, ескімоси). Камчатська область та Корякський автономний округ (слов'янське населення, коряки, ітельмени, евени). Єврейська автономна область. *Етнічні території Південного Сибіру (Тува, Хакасія, Бурятія).* Республіка Тува (тувинці). Республіка Хакасія (хакаси). Республіка Бурятія та Усть-Ординський Бурятський автономний округ (буряти). *Південний Сибір (за винятком Туви, Бурятії та Хакасії) та Далекий Схід.* Тюменська область та Ханті-Мансійський автономний округ (слов'янське населення, татари, ханти, мансі, ненці). Сибір (Томська, Новосибірська, Омська, Кемеровська області, Республіка Алтай та Алтайський край). Красноярський край та Іркутська область. Далекий Схід (Амурська область, Хабаровський та

Приморський краї) (росіяни, українці, евенки, нанайці, ульчі, удигейці, нівхи). Магаданська область.

Етнополітичні процеси в країнах Азії. Туреччина. Етносепаратизм курдів. Специфіка населення територій навколо Мармурового моря та Східної Фракії. Ефес (асимільовані малоазійські греки). Південна Анатолія. *Грузія.* Сепараційні процеси. Республіка Абхазія (абхази). Південна Осетія (осетини). Аджарія. *Вірменія.* Претензії щодо повернення етнічних територій (Нагірний Карабах, турецькі ілі Ерзурум та Карс). *Азербайджан.* Проблема Нагірного Карабаху. Азербайджанська «діаспора» в Ірані (остан Східний Азербайджан). *Туркменістан.* «Діаспора» в Афганістані (північно-західні частини афганських провінцій Джаузджан, Фар'яб, північна частина провінції Бадгіс). *Узбекистан.* Каракалпакська автономна республіка. Узбекські етнічні території в Афганістані (провінції Балх, Кундуз, більші частини провінцій Саманган і Джаузджан, північно-західна провінція Баглан, південно-східна частина провінції Фар'яб). *Киргизстан.* Формування нації. *Таджикістан.* Етнічні території в Афганістані (провінції Бадахшан, Тахар, більші частини провінцій Лагман, Баглан, Капіса). *Казахстан.* Родоплемінна етнографічна мозаїчність казахів. Система жузів. *Йорданія, Саудівська Аравія, Кувейт, Аб'єднані Арабські Емірати, Ємен, Оман, Катар, Бахрейн.* Консолідаційні процеси. *Сирія.* Курдський сепаратизм. *Ліван.* Етнополітичні конфлікти. Ворожнеча мусульман і християн. *Друзи.* *Ізраїль.* Ізраїльтяни та араби. Палестинська автономія (західний берег Йордану, сектор Газа). Проблема Єрусалиму. Голандські висоти. *Ірак.* Курдський етносепаратизм. Конфлікт із південним Іраком (шиїти). *Іран.* Перси-іранці. Етносепараційні процеси (курди, азербайджанці, лури, бахтіари, народи північного Фарсу, араби-шиїти Хузестану, белуджі, гіляки, галеші та талиші, мазандеранці, айсори та вірмени). *Афганістан.* Етнополітична нестабільність в країні. Пуштуни. Етносепарація таджиків, узбеків, туркменів, хазарейців, чораймаків, кафірів і белуджів. *Пакистан.* Джерела етносепарації: белуджі, пенджабці, сикхи, сіндхи, пуштуни. *Індія.* Поліетнічна специфіка країни. Національні штати. Хіндустанці, раджастанці, гуджаратці та бхіли, маратхі, каннара, телугу (андхра), гонди, малаяла, таміли, орія, біхарці, непальці, пахарі, гуджари, асамці, кхасі, бенгальці, нага, кука-чіни, кашмірці. *Бангладеш* (бенгальці). *Бутан* (бхатії). *Непал* (непалці). *Шрі-Ланка.* Конфлікт сингалів і тамілів. *М'янма.* Поліетнічна специфіка федерації. Етноси м'янма (бірманці), чіни, шань, качіни, кайя, карени і мони. *Таїланд.* Домінування таїв (сіамців). Етносепараційні процеси. Лаосці, карени, малайці, кхмери. *В'єтнам.* Домінування в'єтів. Етноси мяо, яо, гірські таї та кхмери. *Камбоджа.* Домінування кхмерів. Кхмерські «діаспори» в Таїланді та Лаосі. *Лаос.*

Домінування лао. *Сингапур*. Китайці, малайці, вихідці з Індії. *Малайзія*. Формування нації. *Індонезія*. Джерела етнополітичної нестабільності: аче, батаки, мінангабау, малайці, лебонги та барісани, ніасці, ментавайя, сунди, яванці, мадурці, балійці, сасаки та сумбавінці, біма, тіморці, даяки, банджарці, мінанхаса, горонтало, томіні, макасари, буги, тораджі, амбонці, папауські етноси. *Філіппіни*. Етнополітичне протистояння тагалів і вісайя. *Китай*. Території потенційного етносепаратизму: Тибетський автономний район, Синьцзян-Уйгурський автономний район, Внутрішня Монголія, Маньчжурія, Гуансі-Чжуанський автономний округ, Нінся-Хуейський автономний округ, провінції на південь від Янцзи, північно-західні території (казахи), південно-західні райони (іцзу), провінція Юнань. Особливий статус Тайваню (гаошань). *Монголія* (консолідація монголів та ойратів). *Корея* (КНДР та Республіка Корея). Перспектива об'єднання корейців. *Японія*. Моноетнічність та конфесійна самобутність нації.

Етнополітичні процеси в країнах Африки. *Марокко*. Конфлікт між арабами та берберами. *Алжир*. Туареги. Ісламський фактор. *Лівія*. Досвід побудови арабського комунізму (Джаммахарії). *Єгипет*. Єгипетські араби. Копти. *Мавританія та Західна Сахара*. Арабізовані бербери (маври). *Нігер*. Південна частина країни (хауса). Південно-східна частина (канурі). Провінції Досо та Ніамей (сонгаї та фульбе). Північно-західна частина (туареги). Північно-східна частина (туба). *Чад*. Північна частина (туба, араби, канурі, маба). Південна частина (багірмі, хауса). *Малі*. Етнічні території туарегів і маврів у пустельній частині. Сонгаї та фульбе. Народи групи гур. Території бамбара та малінке. *Буркіна-Фасо*. Етнос мосі та народи гур. *Сенегал*. Консолідація волоф і фульбе. Племінні етноси групи манде. Кабо-Верде. Острівний статус. *Гвінея*. Південна частина (народ сусу). Середня частина (фульбе). Лісова частина (малінке). *Кот д'Івуар*. Народи групи акан. Народи манде. Північно-східна частина (сенуфо). Народ кру. *Гана*. Консолідація ашанті. *Гвінея-Бісау* (баланде). *Сьєрра-Леоне* (темне та менде). *Ліберія* Етноконсолідаційні процеси в народів кру. *Того*. Південна частина країни (еве, ква). Північна частина (народи гур). *Бенін*. Південь країни (фон, йоруба). Північ (народи гур). *Нігерія*. Домінування етносу ібо. Джерела етносепаратизму: хауса, йоруба, едо, іджо, ібібіо, екой, бокі, канурі, нупе, ігала, ідома, тів, джукун. *Камерун*. Приморський регіон (народи банту). Південно-західний регіон (бамілеке, бамум, тікар). Північ і Центр (територія середньовічної держави Мандара; етноси мандара та фульбе). Південь країни (етнос фанг). *Габон*. Етнос фанг та етноси півдньої частини країни. *Екваторіальна Гвінея*. Острів Біоко (бубі). Материкова частина країни (фанг). *Сан-Томе і Прінсіпі*. Острівний статус. *Центрально-Африканська Республіка*. Консолідаційні

процеси. *Руанда та Бурунді*. Ворожнеча хуту й тутсі. *Демократична республіка Конго (Кіншаса) та Республіка Конго (Браззавіль)*. Етносепараційні процеси в середовищі баконго, групи етносів монго, куба, луба, конджо, азанде, тутсі. *Ангола*. Джерела етносепаратизму: чокве та лунда, овімбунду, лучазі, ньянека. *Намібія*. Північний район (овамбо). Південний район (гогентоти, бушмени, бури, німці, англійці). *Південно-Африканська Республіка*. Апартеїд. Панафриканізм. Бури, коса, зулу, педі, дебеле, венда, тсвана, сото, свазі, тсонга. *Ботсвана* (тсвана). *Свазіленд* (свазі). *Лесото* (сото). *Зімбабве* Протиріччя між етносами шона та матебеле. *Замбія* (бемба, лунда, лозі, нгоні). *Малаві* (етнос малаві). *Мозамбик* (макуа, тсонга, яо, малаві, шона, маконде). *Мадагаскар* (мальгаші). *Маврикій* (індомаврикійці, франко-афро-мальгаське населення, креоли, китайці, араби). Формування специфічного етносу переселенців. *Сейшельські острови*. Міжетнічна інтеграція. Мова «крію» (суміш французької, англійської, суахілі та малагасійської мов). *Комори* (суахілі). *Реюньйон* (колонія Франції). *Французькі колонії*: острови Європи, Жуан-ді-Нова, Бассас-да-Індія, Крозе, Кергелен, Сен-Поль, Амстердам. *Танзанія* (суахілі, ньямвезі, сукума, ньятуру, хайя, зінза, хехе, бена, погоро, шамбала, масаї, мбунгве, джагга, зарамо, сагара, гого, маконде, ангона, хуту, кереве, квайя, курія, яо). *Уганда*. Узгодження адміністративного поділу країни з етнічними територіями етносів ганда, ньянколе, торо, карамоджа, ачолі, ньоро, ланго, тесо, сога, мору-маді, нанді, гішу, луо, лух'я, тутсі. *Кенія* (луо, лух'я, кікуя, камба, нанді, сук, туркана, суахілі, сомалі, галла, масаї). *Сомалі*. Конфлікт із Ефіопією. Боротьба за етнічні землі сомалійців. *Джібуті* (племена афарів та ісса). *Ефіопія*. Амхара та галла – «етнічне ядро» країни. Сепарація тіграї, сідамо та сомалі. *Еритрея*. Консолідуюча роль етносу тігре. *Судан*. Міжетнічні протиріччя в країні. Протистояння північного арабського Судану із південними повсталими нілотськими народами (дінка, нуери, азанде, барі, мурле). Утворення Південного Судану. Араби Кордофану, Дайфуру та Нубії. Неарабізований північний етнос беджа.

Етнополітичні процеси в країнах Північної Америки. *Канада*. Етнополітична специфіка регіонів. Квебек (франкоканадці). Саскачеван (вихідці з Східної Європи). Акада. Ньюфаундленд. Арктика (ескімоси та індіанці). Ванкувер. Онтаріо. *США*. Етносоціальна та етнополітична специфіка регіонів. Техас. Оклахома. Нова Мексика. Західні штати. Арізона. Луїзіана. Каліфорнія. Орегон. Мічиган (озерні штати Америки). Південні штати. Нова Англія. Аляска. Гавайські острови. *Мексика*. Ч'япас (цильтат-цоцилі). Юкатан (майя). Оахака (міштеки та сапотеки). Табаско (чонтоли та чоли). Центральна та Північна Мексика. *Континентальні держави Центральної Америки* (*Гватемала, Беліз, Гондурас, Сальвадор,*

Нікарагуа, Коста-Ріка, Панама). Етноконсолідаційні та націотворчі процеси зближення метисованого населення. *Острівні держави та колонії басейну Карибського моря (Куба, Гаїті, Домініканська Республіка, Ямайка, Багамські острови, Сент-Кітс і Невіс, Антигуа і Барбуда, Домініка, Сент-Люсія, Сент-Вінсент і Гренадіни, Барбадос, Гренада, Трінідад і Тобаго).* Консолідаційні процеси та сепараційні процеси (Невіс). *Колоніальні території. Британські колонії.* Кайманові острови, острови Кайкос та Теркс, Британські Вірджинські острови, Ангілья, Монтсеррат, Бермудські острови. *Французькі колонії.* Гваделупа та північно-східна частина о. Сен-Мартен, Мартініка, Сен-Бартельмі. *Голландські колонії.* Аруба. Антильські острови. Саба. Сінт-Естатіус та південно-західна частина о. Сен-Мартен. *Американські колонії.* Американські Вірджинські острови та Пуерто-Рико.

Етнополітичні процеси в країнах Південної Америки. Перша група країн (етнополітично стабільні держави). Аргентина, Уругвай, Парагвай, Чилі. Друга група країн (етнополітично нестабільні держави). Бразилія, Колумбія, Еквадор, Перу, Болівія. Проміжна група країн. Венесуела, Гайана, Суринам, Гвіана. *Аргентина.* Гуачо – основа аргентинської нації (креоли, індіанці, іспанці). Претензії щодо Фолклендських (Мальвінських) островів. *Уругвай.* Консолідаційні процеси. Асиміляція індіанців чарруа. *Парагвай.* Специфіка тупі-гуарані. *Чилі.* Етносоціальна самобутність мапуче (арауканів). *Бразилія.* Північно-східна частина. Штати Пара і Амапа. Каболо (метисне населення). Східне узбережжя. Штат Байя та прибережні штати. Мулати. Центральна частина країни. «Гаушо» як еталон «чистого» бразилійця. Південні райони. Мова «лінгуа-жерал». Індіанці, північні португальці, вихідці з Східної Європи. Амазонія. Індіанське населення. Араваки (штати Родонія та Акрі). *Болівія, Перу та Еквадор.* Індіанський етнос кечуа. Опозиційні етнополітичні рухи. Народ аймара. *Колумбія.* Південь країни. Індіанське населення. Ультраліві організації бойоків. Армії наркобаронів. Провінція Антіохія (баски, грузини, араби). Північно-східна частина країни. Негритянський етнічний елемент («колумбійське Конго»). Провінція Чосо. Інтеграція з Панамою. *Венесуела, Гайана, Суринам, Французька Гвіана, Фолклендські острови.* Етноконсолідаційні національно-державні процеси.

МОДУЛЬ 2. ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР ЕТНОПОЛІТИКИ

ТЕМА 7.

ЕМПІРИЧНІ МОДЕЛІ ЕТНОПОЛІТИКИ

Суб'єкти етнополітики. Розмежування «етнополітики», «етнонаціональної політики», «етнічної політики», «національної політики», «державної політики». Етнополітика як взаємини держави та етносів.

Етнополітика як система. Складові (суб'єкти) етнополітики. Держава. Етнічність та її політизація. Титульна нація (державотворчий етнос). Корінний народ. Етнічні та національні меншини. Типологія національних меншин. Законодавче забезпечення прав національних меншин. Формування політичних партій та громадських організацій етнічних і національних меншин. Етнополітичне представництво.

Расистська модель етнополітики. Вертикально-ієрархічна модель (Джозеф Ротшильд). Виникнення ідеології расизму. Праці Жозефа Артюра де Гобіно, Людвіга Вольтмана, Ганса Фрідріха Карла Гюнтера. Теорії спадкового інтелекту. Євгеніка. Реалізація расистської моделі етнополітики в нацистській Німеччині. Апартеїд у Південно-Африканській Республіці.

Інтеграційна (асиміляційна) модель етнополітики. Теорія «плавильного тигля» та концепція «томатного супу». Стандарт WASP у США. Концепція і практика злиття соціалістичних націй у «радянський народ». Інтеграційна модель етнополітики сучасної Франції та Туреччини. Позитиви та недоліки.

Етнополітична модель мультикультуралізму. Розробка концепту мультикультуралізму. Студії мультикультуралізму Вілла Кимлічки та Чарльза Тейлора. Модель «паралельної етнічної сегментації» та «перехрещена сітка» (Джозеф Ротшильд). Законодавче та інституційне забезпечення моделі мультикультуралізму. Етнополітична практика мультикультуралізму в Індії, Канаді, Швеції, Австралії, Великій Британії. Успіхи та прорахунки.

ТЕМА 8.

НАЦІОНАЛЬНА ДЕРЖАВА ТА НАЦІОНАЛЬНА АВТОНОМІЯ

Моноетнічні, поліетнічні та багатонаціональні держави. Типи поліетнічних держав (Джозеф Ротшильд). Політико-географічний підхід Мирослава Дністрянського. Концепція Романа Коршука. Моноетнічна держава. Держава з поліетнічним складом населення. Статус України. Поліетнічна держава. Статус США. Багатонаціональна держава. Статус Російської Федерації, Канади, Бельгії.

Шляхи формування національних держав. Причини виникнення держав. Формування націй та утворення держав. Концепція Ентоні Дейвіда Сміта. «Латеральні» та «вертикальні» етнічні спільноти. Бюрократична інкорпорація та народнокультурна мобілізація. Концепція Юргена Габермаса. Західна Європа. Центральна Європа. Країни «третього світу». Країни Центрально-Східної та Південно-Східної Європи. П'ять шляхів формування національних держав. Трансформація династичного державного організму (Данія, Швеція). Революційний шлях (Франція).

Об'єднання земель та національна консолідація (Німеччина, Італія). Розпад імперій та багатонаціональних державних утворень (Австро-Угорщина, Османська імперія, СРСР, Югославія). Розпад колоніальної системи та утворення національних держав (країни «третього світу»).

Національно-державні автономії. Атрибути державності. Ступінь автономізації етнічної спільноти. Каракалпакстан (Узбекистан). Абхазія, Аджарія (Грузія). Нахичевань (Азербайджан). Ризики національно-державних автономій.

Національно-територіальні автономії. Розмежування повноважень між центром та суб'єктом автономії. Адміністративна та мовно-культурно сфери. Трентіно-Альто-Адідже, Валле-д'Аоста, Фріулі-Венеція-Джулія (Італія). Країна Басків, Каталонія, Галісія (Іспанія). Аландські острови (Фінляндія). Фарерські острови, Гренландія (Данія). Індіанські резервації в США.

Національно-культурні автономії. Екстериторіальна форма автономізації. Концепції Отто Бауера та Карла Реннера. Корпоративна форма національно-культурної автономії. Шведська народна асамблея Фінляндії. Рада національних меншин при уряді Австрії. Саамські парламенти в країнах Скандинавії (Норвегія, Швеція, Фінляндія, Карелія і Кольський півострів Російської Федерації). Персональна форма національно-культурної автономії. Національно-культурні товариства та земляцтва. Релігійні організації, національне шкільництво, культурно-мистецькі заклади, засоби масової інформації.

Типи конфедеративних державних утворень (етнонаціональний аспект). Конфедерації в минулому. Сучасні типи конфедерацій. Співтовариство (співдружність). Європейський Союз. Співдружність незалежних держав. Асоціація. Асоційована державність. США: Пуерто-Рико, Північні Маріанські острови, Гуам, Федеративні штати Мікронезії, Маршаллові острови, Палау. Нова Зеландія: острови Кука та Ніуе. Франція: Монако, Нова Каледонія. Швейцарія: князівство Ліхтенштейн. Італія: Сан-Марино. Нідерланди: Аруба, Кюрасао, Сінт-Мартен (Нідерландські Антіли). **Федерасі.** Данія: Фарерські острови, Гренландія. Фінляндія: Аландські острови. Португалія: Азорські острови, Мадейра. Велика Британія: Гернсі, Джерсі, острів Мен. Індія: Джамму і Кашмір. **Кондомініум.** Андорра. Ліга. НАТО. Ліга арабських держав.

ТЕМА 9.

ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЕТНІЧНИХ СПІЛЬНОТ

Право народів (етносів) на самовизначення. Головні підстави щодо права народу на самовизначення. Відмінність права на самовизначення від

права на незалежність. Нормативна плутанина щодо дефініції «народ». Захист індивідуальних прав меншин. Право на внутрішнє самовизначення.

Міжнародно-правові норми захисту національних, етнічних і мовних меншин. Дискусійність та варіативність терміну «меншина». Поняття «етнічна меншина» та «національна меншина». Соціокультурні характеристики національних меншин. Типології національних меншин Фрідріха Гекманна та Вілла Кимлічки. Міжнародно-правові документи, що регламентують права національних меншин. «Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних і мовних меншин» (1992). «Європейська хартія регіональних мов або мов меншин» (1992). «Рамкова конвенція про захист національних меншин» (1994). Лундські рекомендації про ефективну участь національних меншин у суспільно-політичному житті (1999). Варшавські рекомендації щодо сприяння участі національних меншин у виборчому процесі (2001). Больцанські / Боценські рекомендації щодо національних меншин у міждержавних відносинах (2008). Люблянські рекомендації щодо інтеграції різноманітних суспільств (2012). Грацькі рекомендації щодо доступу до правосуддя і національних меншин (2017). Європейський Суд з прав людини в контексті механізму захисту прав національних, етнічних і мовних меншин.

Права корінних (аборигенних) етносів. Співвідношення понять «корінний народ», «корінна етнічна меншина», «племінна спільнота», «корінне населення», «аборигени». Соціокультурні характеристики корінних народів. Міжнародно-правий захист прав корінних народів. «Конвенція 169 про корінні народи і народи, які ведуть племінний образ життя в незалежних країнах» (1989). «Декларація Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів» (2007).

Порівняльна характеристика становища корінних етносів Російської Федерації, США та Канади. Законотворча діяльність по захисту прав корінних народів в Росії. Діяльність Асоціації корінних малочисельних народів Півночі, Сибіру та Далекого Сходу Російської Федерації. Федеральні та штатні резервації індіанців США. Особливий статус корінних жителів США. Широкі права індіанців Канади. Порівняльний аспект проблеми.

ТЕМА 10.

ЕТНОПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ТА ЕТНІЧНЕ ГОЛОСУВАННЯ

Етнічні рухи та етнічна інкорпорація. Стадії розвитку етнічних рухів (Мирослав Грох). Функції національних рухів (Вадим Тураєв). Типологія етнічної інкорпорації та їх базові характеристики (Дон Хандельман).

Етнополітичні партії. Створення політичних партій на етнічній основі. Інституціоналізація та реєстрація. Регіоналістські / регіональні та етнорегіональні партії (*Петро Осколков*). Типологія етнополітичних партій на прикладі України (*Михайло Зан*). Етнополітичні партії титульної нації, які відстоюють ідеологію етнонаціоналізму (інтегрального націоналізму). Етнорегіональні партії титульної нації. Етнополітичні партії домінуючої національної меншини. Регіональні партії етнічних меншин. Етнобрендові політичні партії міноритарних груп. Європейський вільний альянс. Парадоксальність наднаціонального об'єднання етнорегіоналістів.

Етнічне голосування. «Воронка причинності» в електоральних студіях. Голосування за етнополітичні партії. Голосування за коаліції етнічних партій і рухів. Підстави для етнічного голосування (*Петро Осколков*). Наявність етнополітичної партії. Локалізація етнічної групи. Актуальність етнополітичного порядку денного в загальнополітичній ситуації. Потенційна можливість впливу на прийняття рішень на національному та регіональному рівнях. Позиціонування етнополітичної партії в політико-партійному спектрі. Ліві партії. Правий популізм.

ТЕМА 11.

МОВНА ПОЛІТИКА, ЕТНІЧНІ СТЕРЕОТИПИ ТА МЕДІАКОМУНІКАЦІЯ

Мовна політика як чинник консолідації нації. Конструювання реальності через мову. Ментальні кордони та формування етнічної ідентичності. «Мобілізований лінгвіцизм» (*Михайло Губогло*). Вибір «символічної мови» як «дилема ув'язненого» (*Девід Лейтін*). Стратегії «мовного вибору» (*Петро Осколков*). Кодифікація одного з діалектів. Лінгва франка. Відродження й популяризація «історичної мови». Конструювання нової мовної норми. Класифікація мовної політики (*Олександр Швейцер*). Ретроспективна / перспективна, централізована / децентралізована, конструктивна / деструктивна мовно-політичні стратегії. Кубічна модель мовної політики (*Еліз Ан*). Позитиви й негативи мовної політики (досвід країн Західної Європи).

Етнічні стереотипи в контексті медіакомунікації. «Боротьба емоційних ресурсів». Схематизованість образів соціальних об'єктів. Міфологізування свідомості. Політичні міфи (*Крістофер Флад*). Автостереотипи та гетеростереотипи. Дискредитація та дегуманізація етнічних груп у медіакомунікаціях. Пейоративна термінологізація етнічних груп. Ілюзорна кореляція. Атрибуція змови. Інтернет-меми. Вербальні, аудіальні, візуальні, змішані меми. Меми-атрактори, меми-агресори, меми-протектори. Націоналістичні настрої в Мережі.

Мобілізація етнічних громад у соціальних мережах. Етногрупова спрямованість закликів і коментарів у Інтернет-ресурсах. Негативи та позитиви етногрупових медіакомунікацій.

ТЕМА 12.

ЕТНОПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ

Причини виникнення етнополітичних конфліктів. Визначення поняття «етнополітичний конфлікт». Етнотериторіальні суперечки та претензії. Боротьба за ресурси та власність. Зміни у системі розподілу праці. Прагнення до зміни статусу місцевих етнічних еліт. Порухення прав національних меншин. Історична пам'ять дискримінованих етнічних груп.

Динаміка етнополітичних конфліктів. Латентна передконфліктна стадія. Зростання етноцентризму. Посилення функціонування негативних стереотипів. Зниження соціальної та етнічної толерантності. Наростання агресії. Небажання пошуків компромісних рішень. Психологічна готовність сторін до боротьби. Конфліктна стадія. Кризова ситуація. Війна. Тероризм. Взаємні поступки. Пошук шляхів розв'язання конфлікту. Стадія врегулювання етноконфліктної ситуації. Перетворення «образу ворога» на «образ партнера». Орієнтація на співпрацю. Досягнення консенсусу.

Типологія етнополітичних конфліктів. Етнополітичні конфлікти за характером дії етноконфліктуючих сторін. Насильницькі та ненасильницькі конфлікти. Етнополітичні конфлікти за особливостями суб'єктів супротивних сторін. Конфлікти між етнічними групами та державою. Конфлікти між етнічними групами. Етнополітичні конфлікти за сферами проявів та причинами виникнення. Етнотериторіальні, етноекномічні, етноісторичні, етнокультурні, етнопсихологічні, етноідеологічні конфлікти. Етнополітичні конфлікти на пострадянському просторі. Конфлікти пов'язані із возз'єднанням розділених етносів. Конфлікти, породжені прагненням етнічної меншини реалізувати право на самовизначення. Конфлікти, пов'язані із претензіями на територію сусідньої держави. Конфлікти, породжені перебуванням депортованих етносів на території інших держав. Конфлікти, пов'язані із прагненням легітимації соціально-політичної зверхності титульної нації. Конфлікти, пов'язані з дискусіями про державну мову.

Стратегії етнополітичної деплюралізації. Регулювання етнополітичного конфлікту на основі стратегії усунення або/і деполітизації етнічних розмежувань. Насильницькі методи. Геноцид. Етнічні депортації. Примусовий метод: штучно стимульована асиміляція.

Консенсусні методи: інтеграція та політика мультикультуралізму. Територіальний метод: розподіл держави (сецесія).

Стратегії етнополітичної інженерії. Регулювання етнополітичного конфлікту на основі стратегії управління етнічних розмежувань. Примусовий метод: контроль (етнічне домінування). Консенсусний метод (консоціація, арбітрування). Територіальні практики врегулювання етнополітичних конфліктів. Регіональна автономія в унітарній державі. Федералізм. Кантонізація. Стратегії миротворчості. Підтримка миру. Заключення миру.

Етнополітичні конфлікти в країнах пострадянського простору. Конфлікти, приводом яких є прагнення етнічних груп створити власну державність (Чечня, Придністров'я, Абхазія). Територіальні конфлікти, пов'язані із воз'єднанням розмежованих етносів (вірмено-азербайджанський (Карабаський) конфлікт, грузино-абхазський конфлікт). Конфлікти, пов'язані із поверненням депортованих етносів (кримські татари). Конфлікти, викликані масовою імміграцією біженців та переселенців (Південний Схід Російської Федерації). Конфлікти, які ґрунтуються на територіальних претензіях однієї держави на частину іншої (прагнення Естонії і Латвії приєднати частини Псковської області Росії). Конфлікти, викликані дискримінацією некорінного населення в країнах СНД (проблема «осіб кавказької національності»).

Етнополітичні конфлікти в країнах Європи та Америки. Етнополітичні конфлікти на теренах колишньої Югославії. Етнополітичні конфлікти у Великій Британії (Ольстер), Іспанії (баскський етносепаратизм), Франції (корсиканський етносепаратизм). Правий екстремізм в країнах Західної Європи. Етнополітична проблема Канади (Квебек). Етнополітичні конфлікти в Мексиці.

Сіонізм та антисемітизм як фактори нагнітання етнополітичної конфліктності. Виникнення і основні постулати ідеології сіонізму. Практика сіонізму та виникнення держави Ізраїль. Джерела та прояви антисемітизму. Проблематика антисемітизму в сучасному світі та Україні.

2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: денна					
	Усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарськ	лабораторн	індивідуаль	самостійна	
Модуль 1. Теоретико-методологічні основи етнополітології						
Тема 1. Предмет, джерела та методологічна база етнополітології	4	2				2
Тема 2. Теорії етносу та концепції етнічності	8	4				4
Тема 3. Етнос як соціальна система	6	2				4
Тема 4. Етнографічна мозаїчність етносів	6	2				4
Тема 5. Світовий етнонаціональний простір	18		6		8	4
Тема 6. Етнополітичні процеси в сучасних країнах світу	18	2	4		8	4
Модульна контрольна робота	2	2				
Разом за модуль	62	14	10		16	22
Модуль 2. Практичний вимір етнополітики						
Тема 7. Емпіричні моделі етнополітики	6	2				4
Тема 8. Національна держава та національна автономія	8	4				4
Тема 9. Політико-правовий статус етнічних спільнот	8	2	2			4
Тема 10. Етнополітичні партії та етнічне голосування	6		2			4
Тема 11. Мовна політика, етнічні стереотипи та медіакомунікація	12	2			6	4
Тема 12. Етнополітичні конфлікти	16		4		8	4
Модульна контрольна робота	2	2				
Разом за модуль	58	12	8		14	24
Разом за семестр	120	26	18		30	46

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання: заочна					
	Усього	у тому числі				
Лекції		практичні (семінарськ	лабораторн	і	індивідуаль на робота	самостійна робота
Модуль 1. Теоретико-методологічні основи етнополітології						
Тема 1. Предмет, джерела та методологічна база етнополітології	6	2				4
Тема 2. Теорії етносу та концепції етнічності	8	2				6
Тема 3. Етнос як соціальна система	4					4
Тема 4. Етнографічна мозаїчність етносів	6					6
Тема 5. Світовий етнонаціональний простір	16				10	6
Тема 6. Етнополітичні процеси в сучасних країнах світу	16				10	6
Модуль 2. Практичний вимір етнополітики						
Тема 7. Емпіричні моделі етнополітики	8	2				6
Тема 8. Національна держава та національна автономія	8	2				6
Тема 9. Політико-правовий статус етнічних спільнот	6					6
Тема 10. Етнополітичні партії та етнічне голосування	8	2				6
Тема 11. Мовна політика, етнічні стереотипи та медіакомунікація	16				10	6
Тема 12. Етнополітичні конфлікти	18	2			10	6
Разом за семестр	120	12			40	68

3. Теми практичних занять (денна форма навчання)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1.	Тема 5. Світовий етнонаціональний простір	6	
2.	Тема 6. Етнополітичні процеси в сучасних країнах	4	

	світу		
3.	Тема 9. Політико-правовий статус етнічних спільнот	2	
4.	Тема 10. Етнополітичні партії та етнічне голосування	2	
5.	Тема 12. Етнополітичні конфлікти	4	
Разом		18	

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. СВІТОВИЙ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИЙ ПРОСТІР (6 год.)

1. Географічна класифікація народів світу.

- знати субрегіони Європи, Азії та Америки + автохтонні етнічні групи, які там проживають (за аналогією з картою). Для цього варто взяти до уваги етнічний склад окремих держав. Наприклад, у Великій Британії (Північна Європа) проживають: англійці, шотландці, валійці, ольстерці (північні ірландці), гели, корнці, менці. Доречно довідково познайомитися, у якому регіоні держави ці етнічні групи зосереджені компактно. За таким алгоритмом можна працювати по іншим країнам світу.

2. Релігійна класифікації народів світу.

- вірування та ранні форми релігії;
- етнічні (національні) релігії;
- світові релігії.

3. Етнолінгвістична класифікація народів світу.

- індоєвропейська сім'я етносів і мов;
- семіто-хамітська сім'я етносів і мов;
- картвельська сім'я етносів і мов;
- північно-кавказька сім'я етносів і мов;
- уральська сім'я етносів і мов;
- алтайська сім'я етносів і мов.

Субрегіони Європи (за геосхемою ООН)

Рекомендована література:

1. Тиводар М. Етнологія. Львів: Світ, 2004. С. 170–203 (Розділ 10. Класифікації етносів). URL: <https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/11/%D0%A2%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80-%D0%9C-%D0%95%D1%82%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F-2004.pdf>

Методичний коментар

У рамках теми практичного заняття студентам необхідно вивчити та вміти застосовувати на практиці, використовуючи політичну карту класифікації етносів світу (за географічним, релігійним та етнолінгвістичним критеріями).

На практичному занятті викладач, крім усного фронтального опитування студентів із викликом до карти, у вибірковій формі (з відповідним поділом студентів на 2-3 варіанти) дає також письмове завдання прокласифікувати 5 етносів – представників різних етнолінгвістичних сімей. Час виконання – 15 хвилин.

Зокрема, студенти повинні чітко класифікувати наступні етноси: поляки; чехи; серби; хорвати; боснійці; італійці; валлони; французи; румуни; греки; вірмени; ірландці; німці; фламандці; шотландці; албанці; євреї; араби; перси (іранці); цигани; грузини; чеченці; осетини; абхази; кримські татари; гагаузи; караїми; китайці; японці; баски.

N.B. Приклад правильної відповіді на питання про базові класифікації угорського етносу:

Географічна класифікація	Релігійна класифікація	Лінгвістична класифікація
Східна Європа	Католицизм, протестантизм (реформатська церква)	Фіно-угорська група Уральської мовної сім'ї

Тема 2.

ЕТНОПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНИХ КРАЇНАХ СВІТУ (4 год.)

1. Етнополітичні процеси в країнах Європи.
 - Велика Британія;
 - Іспанія;
 - Бельгія.
2. Етнополітичні процеси в європейській частині Російської Федерації.
 - прикавказькі та кавказькі етнічні території;
 - поволзькі етнічні території;
 - північно-європейські етнічні території.
3. Етнополітичні процеси в азійській частині Російської Федерації.
 - північні етнічні території;
 - етнічні території Південного Сибіру;
 - Сибір та Далекий Схід.
4. Етнополітичні процеси в країнах Азії.

- Афганістан;
 - Індія;
 - Китай.
5. Етнополітичні процеси в країнах Африки.
- Нігерія;
 - Руанда, Бурунді;
 - Судан.
6. Етнополітичні процеси в країнах Північної Америки.
- Канада;
 - США;
 - Мексика.
7. Етнополітичні процеси в країнах Південної Америки.
- Бразилія;
 - Болівія, Перу, Еквадор;
 - Колумбія.

Рекомендована література ¹:

I. Базова:

1. Бородінов В.Д. Етнополітологія: Навчальний посібник. Донецьк: Каштан, 2008. С. 129–141 (6.2. Етнополітичний розвиток етносів в поліетнічних державах).

II. Допоміжна:

2. *Жук П., Мазур Н., Соломонюк Р., Турчак Р. Етнополітична карта світу XXI століття. Тернопіль: Мандрівець, 2000. 240 с. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-110.html>*
3. Савинов Л.В. Общество и этнополитика: специфика этнополитических процессов в Сибирском федеральном округе: монография / Леонид Вячеславович Савинов. Новосибирск: СибАГС, 2005. 170 с.
4. Тиводар М. Етнологія. Львів: Світ, 2004. С. 129–132 (Етнічні процеси в сучасному світі).
5. Тураев В.А. Этнополитология: Учеб пособие. М.: Логос, 2004. С. 55–72 (Глава 3. Национальные движения в России: история и современность).
6. Этнические процессы в современном мире: сб. ст. / отв. ред. Ю.В. Бромлей. М.: Наука, 1987. 447 с.
7. Юрій М.Ф. Етнологія / Михайло Федорович Юрій. К.: Дакор, 2006. С. 275–279 (9.3. Етнічні процеси в сучасному світі).

Тема 3.

ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЕТНІЧНИХ СПІЛЬНОТ

(2 год.)

1. Право народів (етносів) на самовизначення.
2. Міжнародно-правові норми захисту національних меншин.

¹ Вмотивоване використання деяких рекомендованих джерел роз'яснено на С. 4.

3. Права корінних (аборигенних) етносів.
4. Порівняльна характеристика становища корінних етносів Канади, США та Російської Федерації.

Рекомендована література ²:

I. Базова:

1. Антонюк О.В. Основи етнополітики: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К : МАУП, 2005. С. 241–288 (Розділ 6. Міжнародний досвід захисту прав національних меншин та втілення його в українському законодавстві).
2. Бородінов В.Д. Етнополітологія: Навчальний посібник. Донецьк: Каштан, 2008. С. 144–180 (Тема 7. Національні меншини в сучасному світі).

II. Допоміжна:

3. Абдулатипов Р.Г. Этнополитология. СПб.: Питер, 2004. С. 271–301 (Тема 8. Малочисленные народы: политико-правовые механизмы защиты и развития).
4. Алмаші І.М., Алмаші М.М., Бисага Ю.М. Правовий статус корінних народів: Монографія. Ужгород, Вид-во УжНУ, 2004. 104 с.
5. Ачкасов В.А. Этнополитология: Учебник. СПб.: Изд-во С.-Петербур. Ун-та, 2005. С. 274–296 (Глава 6. Принцип самоопределение и защита прав национальных меньшинств: теоретические дискуссии и практические проблемы на западе и востоке Европы).
6. Гетьманчук М. Міжнародна нормативно-правова база захисту прав національних меншин в Україні. *Державна політика щодо захисту прав національних меншин: досвід країн Вишеградської групи* / Колективна монографія. Львів: Видавництво «Сорока», 2019. С. 25–36.
7. Грацькі рекомендації щодо доступу до правосуддя і національних меншин. Листопад 2017 р. 48 с. URL: <https://www.osce.org/uk/node/396683?download=true>
8. Дашковська О.Р. Право нації на самовизначення як особлива форма опосередкування свободи. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. Вип. 41. Том 1. Ужгород, 2016. С. 11–14. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/33691/1/%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9E%20%D0%9D%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%87%20%D0%9D%D0%90%20%D0%A1%D0%90%D0%9C%D0%9E%D0%92%D0%98%D0%97%D0%9D%D0%90%D0%A7%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF.pdf>
9. Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин. Прийнято резолюцією 47/135

² Вмотивоване використання деяких рекомендованих джерел роз'яснено на С. 4.

- Генеральної Асамблеї ООН від 18 грудня 1992 року. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_318#Text
10. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин (Страсбург, 5 листопада 1992 року). *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_014#Text
 11. Клименко О.А. Право на самовизначення націй (народів) чи сепаратизм? URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/3424/%D0%9A%D0%B%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
 12. Лундські рекомендації про ефективну участь національних меншин у суспільно-політичному житті з пояснювальними примітками. Вересень 1999 р. 34 с. URL: <https://www.osce.org/uk/hcnm/30340?download=true>
 13. Люблянські рекомендації щодо інтеграції різноманітних суспільств. Листопад 2012 р. 71 с. URL: <https://www.osce.org/uk/node/396689?download=true>
 14. Национальный доклад, представленный в соответствии с пунктом 5 приложения к резолюции 16/21 Совета по правам человека / Организация Объединенных Наций. Генеральная Ассамблея. Совет по правам человека. Рабочая группа по универсальному периодическому обзору. Двадцать вторая сессия 4–15 мая 2015 года. 29 с. URL: <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=5539fa164>
 15. Равлик І.О., Гев'юк У.Ю. Участь національних меншин у суспільно-політичному житті: Лундські рекомендації та українська практика. *Молодий вчений*. 2014. № 6 (09). Червень. С. 180–184.
 16. Рамкова конвенція про захист національних меншин (Стразбург, 1 лютого 1995 року). *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055
 17. Рекомендации, способствующие участию национальных меньшинств в избирательном процессе / Бюро по демократическим институтам и правам человека. Варшава, январь. 2001. 57 с. URL: <https://www.osce.org/ru/odhr/elections/17569?download=true>
 18. Реньов Є.В. Права корінних народів: міжнародний досвід та українські реалії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2021 № 53. С. 148–151. URL: <https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc53/29.pdf>
 19. Римаренко С. Міжнародні стандарти статусу національних меншин. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2015. № 4 (78). С. 129–142.
 20. Сироїд Т.Л. Міжнародний організаційно-правовий механізм захисту національних меншин: від витоків до сьогодення. *Вісник Харківського*

національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Право». Вип. 28. 2019. С. 164–174.

21. Ткаченко Є. В. Правовий захист прав етнічних та мовних меншин: навчальний посібник. К.: ФОП Голембовська О.О., 2018. 315 с.
22. Тураев В.А. Этнополитология: Учеб пособие. М.: Логос, 2004. С. 118–138 (Глава 5. Права человека и защита национальных меньшинств); С. 149–380 (Часть II. Хрестоматия. Международные правовые акты; Федеральные правовые акты; Правовые акты зарубежных государств).

Тема 4.

ЕТНОПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ ТА ЕТНІЧНЕ ГОЛОСУВАННЯ

(2 год.)

1. Етнічні рухи та етнічна інкорпорація.
2. Етнополітичні партії.
3. Етнічне голосування.

*Рекомендована література*³:

1. Зан М.П. Репрезентація етнополітичних партій міноритарних груп України у форматі парламентських електоральних циклів 1998–2019 років. *Політикус. Науковий журнал*. Випуск 4. Одеса, 2020. С. 146–154.
2. Кармазіна М. Регіональні політичні партії в Україні (1991 – початок 2018 рр.). *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2018. Вип. 1. С. 3–54.
3. Ларченко М. Політичне представництво партій етнічних меншин: проблеми та перспективи (український та європейський досвід). *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2017. Вип. 12. С. 222–228.
4. Луцишин Г. Особливості функціонування сучасних етнорегіональних партій. *Політичні партії і вибори: українські та світові практики: зб. ст. і тез за результатами наук. конф. «Політичні партії і вибори: українські та світові практики» (пам'яті Юрія Романовича Шведа) від 3 листопада 2018 року / відп. за випуск Анатолій Романюк, Віталій Литвин, Ігор Осадчук*. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2019. С. 57–61.
5. Луцишин Г.І. Особливості розвитку етнічних партій в Україні. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія: Питання політології*. Вип.17. № 912. 2010. С. 113–118.
6. Ляшенко О. Участь етнополітичних партій у політичному процесі в Україні: досвід і перспективи. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України*. 2010. № 2 (46). С. 117–138. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/liashenko_uchast-1.pdf

³ Вмотивоване використання деяких рекомендованих джерел роз'яснено на С. 4.

7. Осколков П. Очерки по этнополитологии: Монография М.: Издательство «Аспект Пресс», 2021. С. 101–112. (Глава 8. Этнические партии и этническое голосование).
8. Осколков П. Этнические партии и этническое голосование: проблемы концептуализации и факторы развития. *Мировая экономика и международные отношения*. 2020. Том 64. № 8. С. 112–118.
9. Осколков П. Этнорегионалистские партии ЕС: феномен Европейского свободного альянса. *Современная Европа*. 2021. № 1. С. 141–150.
10. Панов П.В. Этнические и региональные партии в странах Центральной и Восточной Европы: специфика и траектории развития. *Вестник Пермск. ун-та. Серия: Политология*. 2020. Т. 14. № 3. С. 20–34.
11. Тэвдой-Бурмули А. Этнополитическая динамика Европейского Союза: Учебник. М.: Издательство «Аспект Пресс», 2018. 224 с.

Тема 5.

ЕТНОПОЛІТИЧНІ КОНФЛІКТИ

(4 год.)

1. Етнополітичні конфлікти в країнах Європи та Америки:
 - Ольстерська етнополітична проблема Великої Британії (Північна Ірландія);
 - етносепаратистський рух басків в Іспанії;
 - кіпрський етнополітичний конфлікт;
 - етнополітична конфліктність у Канаді (Квебек).
2. Етнополітичні конфлікти в країнах колишньої Югославії:
 - конфлікт у Хорватії;
 - конфлікт у Боснії-Герцеговині;
 - конфлікт у Косово;
 - конфлікт у Північній Македонії.
3. Етнополітичні конфлікти в країнах пострадянського простору:
 - придністровський етнополітичний конфлікт;
 - вірмено-азербайджанський конфлікт;
 - етнополітичні конфлікти в Грузії: Абхазія та Південна Осетія;
 - етнополітичний конфлікт у Чечні.

Рекомендована література ⁴:

I. Базова:

1. Бородінов В.Д. Етнополітологія: Навчальний посібник. Донецьк: Каштан, 2008. С. 230–238 (9.4. Основні етнічні конфлікти в сучасному світі та їх етнополітичний прогноз).

II. Допоміжна:

⁴ Вмотивоване використання деяких рекомендованих джерел роз'яснено на С. 4.

2. Капитерс Б. Грузино-абхазский конфликт. *Европеизация и разрешение конфликтов: конкретные исследования европейской периферии* / Бруно Капитерс, Майкл Емерсон, Мишель Хейсен, Тамара Ковридзе, Гургана Нутчева, Натали Точки, Мариус Валь, с комментариями Нику Попеску, Гиа Нодиа; пер. С англ. М.: Издательство «Весь мир», 2005. С. 197–236.
3. *Конфлікти, що змінили світ / Наталя Іщенко (Гумба), Ігор Попов, Павло Щелін та ін.; художн.-оформлювач О.А. Гугалова-Мешикова. Харків: Фоліо, 2020. 186 с.: іл. (Великий наук. проект).*
4. Нація, яка не капітулює. Збірка статей / Під загальною редакцією: Ярослав Іляш, Віктор Рог. К.: Українська Видавнича Спілка, 2011. 144 с.
5. Перепелиця Г.М. Генезис конфліктів на посткомуністичному просторі Європи. К.: Стилос–ПЦ «Фоліант», 2003. 256 с.
6. Поліщук К.В. Етнонаціональний вимір конфлікту у Країні Басків: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук: 23.00.04; Львівський національний університет ім. Івана Франка. Львів, 2007. 20 с.
7. Пряхин В.Ф. Региональные конфликты на постсоветском пространстве (Абхазия, Южная Осетия, Нагорный Карабах, Приднестровье, Таджикистан). М.: ООО «Издательство ГНОМ и Д», 2002. 344 с.
8. Сіромський Р. Квебек: між федералізмом і сепаратизмом (1960–1982 рр.). Львів: Тріада Плюс, 2006. 198 с.
9. Тишков В.А. Общество в вооруженном конфликте (Этнография чеченской войны). М.: Наука, 2001. 552 с.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуальна робота студента з навчальної дисципліни «Етнополітологія» у рамках *першого модульного контролю* передбачає *два варіанти (на вибір студента)*:

- підготовку та захист аналітичного *реферату / есе*;
- підготовку та захист *електронної презентації*.

ПРОБЛЕМА: ОЦІНКА ТА ПІДГОТОВКА АНАЛІТИЧНОГО РЕФЕРАТУ / ЕСЕ ЩОДО ЕТНОПОЛІТИЧНОЇ СИТУАЦІЇ У КРАЇНАХ СВІТУ ⁵

1. Етнополітична ситуація у Словацькій Республіці.
2. Етнополітична ситуація в Чеській Республіці.

⁵ Оцінка етнополітичної ситуації країни включає: 1) кількісну характеристику етнічного, мовного, релігійного, расового (за потреби) складу населення; 2) аналіз проблемних ситуацій; 3) варіанти врегулювання етнополітичних проблем у державі.

3. Етнополітична ситуація в Республіці Польщі.
4. Етнополітична ситуація в Угорщині.
5. Етнополітична ситуація в Румунії.
6. Етнополітична ситуація в Молдові.
7. Етнополітична ситуація в країнах колишньої Югославії (на вибір).
8. Етнополітична ситуація у Бельгії.
9. Етнополітична ситуація у Нідерландах.
10. Етнополітична ситуація у Великій Британії.
11. Етнополітична ситуація в Німеччині та Австрії.
12. Етнополітична ситуація у Франції.
13. Етнополітична ситуація в Іспанії.
14. Етнополітична ситуація в Італії.
15. Етнополітична ситуація Греції та на Кіпрі.
16. Етнополітична ситуація в малих країнах Європи (Люксембург, Ліхтенштейн, Монако, Андорра, Сан-Марино).
17. Етнополітична ситуація у скандинавських країнах (Данія, Норвегія, Швеція, Фінляндія).
18. Етнополітична ситуація в європейській частині Російській Федерації.
19. Етнополітична ситуація в азійській частині Російській Федерації.
20. Етнополітична ситуація в країнах Середньої Азії (Казахстан, Узбекистан, Киргизстан, Туркменістан, Таджикистан).
21. Етнополітична ситуація в Грузії.
22. Етнополітична ситуація у Вірменії та Азербайджані.
23. Етнополітична ситуація в Туреччині.
24. Етнополітична ситуація в Ізраїлі.
25. Етнополітична ситуація в Іраку.
26. Етнополітична ситуація в Ірані.
27. Етнополітична ситуація в Афганістані.
28. Етнополітична ситуація в Пакистані.
29. Етнополітична ситуація в Індії.
30. Етнополітична ситуація в Китаї.
31. Етнополітична ситуація в Індонезії.
32. Етнополітична ситуація на Філіппінах.
33. Етнополітична ситуація в Нігерії.
34. Етнополітична ситуація в державах Конго.
35. Етнополітична ситуація в Танзанії.
36. Етнополітична ситуація в Уганді.
37. Етнополітична ситуація в Руанді та Бурунді.
38. Етнополітична ситуація в Ефіопії та Еритреї.
39. Етнополітична ситуація в Судані та Південному Судані.

40. Етнополітична ситуація в Південно-Африканській Республіці.
41. Етнополітична ситуація у Канаді.
42. Етнополітична ситуація у США.
43. Етнополітична ситуація в Мексиці.
44. Етнополітична ситуація у Бразилії.
45. Етнополітична ситуація в Болівії, Перу та Еквадорі.
46. Етнополітична ситуація в Колумбії.
47. Етнополітична ситуація в Австралії.
48. Етнополітична ситуація в Новій Зеландії.
49. Етнополітична ситуація в Папуа-Новій Гвінеї.
50. Етнополітична ситуація в Океанії.

Індивідуальна робота студента навчальної дисципліни «Етнополітологія» у рамках *другого модульного контролю* передбачає *два варіанти (на вибір студента)*⁶:

- пошук, опис бібліографії, анотація, запис на електронні носії та захист у формі колоквиуму *4 наукових статей* з проблемних питань, перелік яких подається нижче;
- *колоквиум з прочитаної наукової монографії* (перелік варіантів подається нижче).

ПЕРЕЛІК ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ДЛЯ АНОТАЦІЇ НАУКОВИХ СТАТЕЙ:

1. Примордіалістська концепція етнічності.
2. Інструменталістська концепція етнічності.
3. Конструктивістська концепція етнічності.
4. Етнічність і влада. Етнократія.
5. Етнічність і демократія.
6. Етнічність і глобалізація.
7. Етнополітичні міфи.
8. Етнополітична проблематика в засобах масової інформації.
9. Мультикультуралізм і права меншин.
10. Мультикультуралізм в Індії.
11. Мультикультуралізм у Великій Британії.
12. Канадський мультикультуралізм.
13. Австралійський мультикультуралізм.
14. Міжнародно-правові норми захисту національних, етнічних і мовних меншин.

⁶ *Примітка:* 1) бібліографічні посилання мають бути оформлені відповідно до сучасних методичних вимог; 2) анотація інтернет-ресурсів має відповідати повному опису Інтернет-сайта, де розміщена відповідна інформація; 3) обсяг підготовленого матеріалу складає 4 позицій бібліографічного опису наукової літератури.

15. Національні меншини в електоральних процесах.
16. Представництво етнічних меншин в урядових структурах (країна на вибір).
17. Представництво етнічних меншин у парламентах (країна на вибір).
18. Етнічні меншини в регіональних та локальних структурах влади (країна на вибір).
19. Права корінних народів.
20. Етнополітичні конфлікти сучасності (країна на вибір).
21. Сіонізм та антисемітизм (країна на вибір).
22. Політичне представництво національних меншин (країна Центральної та Східної Європи на вибір).
23. Ольстерська етнополітична проблема Великої Британії.
24. Етносепаратистський рух басків.
25. Етносепаратистський рух курдів.
26. Етнополітична проблема Косово.
27. Етнополітичний конфлікт на о. Кіпр.
28. Етнополітичний конфлікт на Балканах.
29. Нагорно-Карабаський етнополітичний конфлікт.
30. Придністровський етнополітичний конфлікт.

ПЕРЕЛІК НАУКОВИХ МОНОГРАФІЙ НА КОЛОКВІУМ (на вибір):

Основна література:

1. Буркут І.Г. Русинство: минуле і сучасне. Чернівці: Прут, 2009. 384 с.
2. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера Земли / Сост. и общ. ред. А.И. Куркчи. М.: «Институт ДИ ДИК», 1997. 640 с.
3. Гібернау М. Ідентичність націй. К.: Темпора, 2012. 304 с.
4. Жук П., Мазур Н., Соломонюк Р., Турчак Р. Етнополітична карта світу ХХІ століття. Тернопіль: Мандрівець, 2000. 240 с.
5. Кимлічка В. Лібералізм і права меншин. Харків: Центр освітніх ініціатив, 2001. 176 с.
6. Нагорна Л.П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. К.: Світогляд, 2005. 315 с.
7. Нація, яка не капітулює. Збірка статей / Під загальною редакцією: Ярослав Іляш, Віктор Рог. К.: Українська Видавнича Спілка, 2011. 144 с.
8. Сіромський Р. Квебек: між федералізмом і сепаратизмом (1960–1982 рр.). Львів: Тріада Плюс, 2006. 198 с.
9. Сміт Е. Нації та націоналізм у глобальну епоху / Пер. з англ. М. Климчука і Т. Цимбала. К.: Ніка-Центр, 2006. 320 с.
10. Сміт Е.Д. Культурні основи націй. Ієрархія, заповіт і республіка. Наукове видання. К.: Темпора, 2009. 312 с.

11. Сміт Е.Д. Національна ідентичність / Пер. з англ. К.: Основи, 1994. 223 с.
12. Тейлор Ч. Мультикультуралізм і «Політика визнання». К.: Альтерпрес, 2004. 172 с.

Допоміжна література ⁷:

1. Аклаев А.Р. Этнополитическая конфликтология: Анализ и менеджмент: Учеб. пособие. М.: Дело, 2005. 472 с.
2. Блиев М. Южная Осетия в коллизиях российско-грузинских отношений. М.: Издательство «Европа», 2006. 472 с.
3. Бромлей Ю.В. Этнос и этнография. М.: Наука, 1973. 284 с.
4. Маркедонов С. Турбулентная Евразия: межэтнические, гражданские конфликты, ксенофобия в новых независимых государствах постсоветского пространства. М.: Московское бюро по правам человека, Academia, 2010. 260 с.
5. Савинов Л.В. Общество и этнополитика: специфика этнополитических процессов в Сибирском федеральном округе: монография. Новосибирск: СибАГС, 2005. 170 с.
6. Современная европейская этнократия: Нарушение прав национальных меньшинств в Эстонии и Латвии / Бузаев В.В., Никифоров И.В.; Предисл. Жданок Т.А.; Под ред. Демурина М.В., Симиндея В.В. Фонд «Историческая память». Москва, 2009. 280 с.
7. Технологии этнической мобилизации. Из истории становления грузинской государственности (1987–1993 гг.) / Автор-составитель Г.П. Лежава / Под ред. М.Н. Губогло. М.: ЦИМО, 2000. 372 с.
8. Тишков В.А. Общество в вооруженном конфликте (Этнография чеченской войны). М., Наука, 2001. 552 с.
9. Тишков В.А. Очерки теории и политики этничности в России. М.: «Русский мир», 1997. 532 с.
10. Тишков В.А. Реквием по этносу: Исследования по социально-культурной антропологии; Ин-т этнологии и антропологии им. Н.Н. Миклухо-Маклая. М.: Наука, 2003. 544 с.
11. Тишков В.А. Этнология и политика: статьи 1989–2004 гг. 2-е изд., доп. М.: Наука, 2005. 240 с.
12. Широкогоров С.М. Этнос: исследование основных принципов изменения этнических и этнографических явлений. Изд. 3-е. М.: Книжный до «ЛИБРОКОМ», 2012. 136 с.
13. Шорников П.М. Покушение на статус: Этнополитические процессы в Молдавии в годы кризиса. 1988–1996. Кишинев: Кишиневская община россиян, 1997. 235 с.

⁷ Вмотивоване використання деяких рекомендованих джерел роз'яснено на С. 4.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ НА МОДУЛЬНУ КОНТРОЛЬНУ РОБОТУ № 1

1. Предметна сфера етнополітичної науки.
2. Інформаційна база етнополітики.
3. Принципи, методи та функції етнополітичної науки.
4. Пасіонарна (енергетична) теорія етносу.
5. Соціальні теорії етносу.
6. Примордіалістські концепції етнічності.
7. Інструменталістська концепція етнічності.
8. Конструктивістська концепція етнічності.
9. Ендогамність та внутрішня компліментарність етносів.
10. Етнічна свідомість, самосвідомість та етнічна само-ідентифікація особи.
11. Етноніми. Ендоетноніми та екзоетноніми.
12. Спільність мови як етнорозмежувальна риса етносів.
13. Спільність території формування етносів (етнічна територія).
14. Історико-етнографічні регіони: поняття, джерела формування та політизація.
15. Субетноси: поняття, джерела формування та політизація.
16. Етнографічні групи: поняття, джерела формування та політизація.
17. Географічна класифікація етносів світу.
18. Релігійна класифікація етносів світу.
19. Расово-антропологічна класифікація етносів світу.
20. Індоевропейська сім'я етносів і мов.
21. Семіто-хамітська, картвельська та північно-кавказька сім'ї етносів і мов.
22. Уральська та алтайська сім'ї етносів і мов.
23. Сіно-тибетська, австроазіатська, паратайська та австронезійська сім'ї етносів і мов.
24. Типологія етнополітичних процесів.
25. Основні чинники та глобальні тенденції сучасних світових етнополітичних процесів.
26. Методологічні підстави моделювання етнополітичних процесів у ХХІ ст.
27. Етнополітичні процеси у країнах Європи.
28. Етнополітичні процеси в Російській Федерації.
29. Етнополітичні процеси в країнах Азії.
30. Етнополітичні процеси в країнах Африки.
31. Етнополітичні процеси в країнах Північної Америки.
32. Етнополітичні процеси в країнах Південної Америки.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ НА МОДУЛЬНУ КОНТРОЛЬНУ РОБОТУ № 2

1. Суб'єкти етнополітики.
2. Расистська модель етнополітики.
3. Інтеграційна (асиміляційна) модель етнополітики.
4. Етнополітична модель мультикультуралізму.
5. Типологія держав за етнічною (національною) ознакою.
6. Шляхи формування національних держав.
7. Національно-культурні автономії.
8. Національно-територіальні автономії.
9. Національно-державні автономії.
10. Типи конфедеративних державних утворень (етнонаціональний аспект).
11. Право народів (етносів) на самовизначення.
12. Міжнародно-правові норми захисту національних меншин.
13. Права корінних (аборигенних) етносів.
14. Порівняльна характеристика становища корінних етносів Канади, США та Російської Федерації.
15. Етнічні рухи та етнічна інкорпорація.
16. Етнополітичні партії.
17. Етнічне голосування.
18. Мовна політика як чинник консолідації нації.
19. Етнічні стереотипи в контексті медіакомунікації.
20. Причини виникнення етнополітичних конфліктів.
21. Динаміка етнополітичних конфліктів.
22. Типологія етнополітичних конфліктів.
23. Стратегії етнополітичної деплюралізації.
24. Стратегії етнополітичної інженерії.
25. Етнополітичні конфлікти в країнах пострадянського простору.
26. Етнополітичні конфлікти в країнах колишньої Югославії:
27. Етнополітичні конфлікти в країнах Європи та Америки.
28. Сіонізм та антисемітизм як фактори нагнітання етнополітичної конфліктності.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ НА ІСПИТ (денна форма)

1. Предметна сфера етнополітичної науки.
2. Інформаційна база етнополітики.
3. Принципи, методи та функції етнополітичної науки.
4. Пасіонарна (енергетична) теорія етносу.
5. Соціальні теорії етносу.
6. Примордіалістські концепції етнічності.
7. Інструменталістська концепція етнічності.

8. Конструктивістська концепція етнічності.
9. Ендогамність та внутрішня компліментарність етносів.
10. Етнічна свідомість, самосвідомість та етнічна самоідентифікація особи.
11. Етноніми. Ендоетноніми та екзоетноніми.
12. Спільність мови як етнорозмежувальна риса етносів.
13. Спільність території формування етносів (етнічна територія).
14. Історико-етнографічні регіони: поняття, джерела формування та політизація.
15. Субетноси: поняття, джерела формування та політизація.
16. Етнографічні групи: поняття, джерела формування та політизація.
17. Географічна класифікація етносів світу.
18. Релігійна класифікація етносів світу.
19. Расово-антропологічна класифікація етносів світу.
20. Індоевропейська сім'я етносів і мов.
21. Семіто-хамітська, картвельська та північно-кавказька сім'ї етносів і мов.
22. Уральська та алтайська сім'ї етносів і мов.
23. Сіно-тибетська, австроазіатська, паратайська та австронезійська сім'ї етносів і мов.
24. Типологія етнополітичних процесів.
25. Основні чинники та глобальні тенденції сучасних світових етнополітичних процесів.
26. Методологічні підстави моделювання етнополітичних процесів у ХХІ ст.
27. Етнополітичні процеси у країнах Європи.
28. Етнополітичні процеси в Російській Федерації.
29. Етнополітичні процеси в країнах Азії.
30. Етнополітичні процеси в країнах Африки.
31. Етнополітичні процеси в країнах Північної Америки.
32. Етнополітичні процеси в країнах Південної Америки.
33. Суб'єкти етнополітики.
34. Расистська модель етнополітики.
35. Інтеграційна (асиміляційна) модель етнополітики.
36. Етнополітична модель мультикультуралізму.
37. Типологія держав за етнічною (національною) ознакою.
38. Шляхи формування національних держав.
39. Національно-культурні автономії.
40. Національно-територіальні автономії.
41. Національно-державні автономії.
42. Типи конфедеративних державних утворень (етнонаціональний аспект).
43. Право народів (етносів) на самовизначення.

44. Міжнародно-правові норми захисту національних меншин.
45. Права корінних (аборигенних) етносів.
46. Порівняльна характеристика становища корінних етносів Канади, США та Російської Федерації.
47. Етнічні рухи та етнічна інкорпорація.
48. Етнополітичні партії.
49. Етнічне голосування.
50. Мовна політика як чинник консолідації нації.
51. Етнічні стереотипи в контексті медіакомунікації.
52. Причини виникнення етнополітичних конфліктів.
53. Динаміка етнополітичних конфліктів.
54. Типологія етнополітичних конфліктів.
55. Стратегії етнополітичної деплюралізації.
56. Стратегії етнополітичної інженерії.
57. Етнополітичні конфлікти в країнах пострадянського простору.
58. Етнополітичні конфлікти в країнах колишньої Югославії:
59. Етнополітичні конфлікти в країнах Європи та Америки.
60. Сіонізм та антисемітизм як фактори нагнітання етнополітичної конфліктності.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ НА ІСПИТ (заочна форма)

1. Предметна сфера етнополітичної науки.
2. Інформаційна база етнополітики.
3. Принципи, методи та функції етнополітичної науки.
4. Пасіонарна (енергетична) теорія етносу.
5. Соціальні теорії етносу.
6. Примордіалістські концепції етнічності.
7. Інструменталістська концепція етнічності.
8. Конструктивістська концепція етнічності.
9. Суб'єкти етнополітики.
10. Расистська модель етнополітики.
11. Інтеграційна (асиміляційна) модель етнополітики.
12. Етнополітична модель мультикультуралізму.
13. Типологія держав за етнічною (національною) ознакою.
14. Шляхи формування національних держав.
15. Національно-культурні автономії.
16. Національно-територіальні автономії.
17. Національно-державні автономії.
18. Типи конфедеративних державних утворень (етнонаціональний аспект).
19. Етнічні рухи та етнічна інкорпорація.
20. Етнополітичні партії.

21. Етнічне голосування.
22. Причини виникнення етнополітичних конфліктів.
23. Динаміка етнополітичних конфліктів.
24. Типологія етнополітичних конфліктів.
25. Стратегії етнополітичної деплюралізації.
26. Стратегії етнополітичної інженерії.
27. Етнополітичні конфлікти в країнах пострадянського простору.
28. Етнополітичні конфлікти в країнах колишньої Югославії:
29. Етнополітичні конфлікти в країнах Європи та Америки.
30. Сіонізм та антисемітизм як фактори нагнітання етнополітичної конфліктності.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. *Антонюк О.В. Основи етнополітики: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: МАУП, 2005. 432 с.*
2. *Бородінов В.Д. Етнополітологія: Навчальний посібник. Донецьк: Каштан, 2008. 396 с.*
3. Варзар І.М. Політична етнологія: пропедевт. курс: авт. підруч. 2-е вид., переробл. та допов. К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. 354 с.
4. Казьмирчук М.Г. Етнополітика: підручник для студентів історичного факультету 1 курсу ОКР «Магістр». К.: ПП «КП УкрСіч», 2013. 360 с.
5. *Коришук Р.М. Етнополітологія : Навчальний посібник. К.: Алерта, 2011. 200 с.*
6. Курас І.Ф. Етнополітологія. Перші кроки становлення. К.: Генеза, 2004. 736 с.
7. Куць О.М. Етнополітологія: Навчальний посібник для студентів-політологів. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2005. 268 с.
8. Матвієнків С.М. Етнополітологія / Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 6.030104 «Політологія». Івано-Франківськ: НАІР, 2018. 80 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/3675.pdf>

Допоміжна література ⁸

1. Абдулатипов Р.Г. Этнополитология. СПб.: Питер, 2004. 313 с.
2. Аванесова Е.Г. Этнополитология: учебно-методическое пособие для студентов-политологов. Томск: издательский дом Томского государственного университета, 2017. 62 с. URL: <https://core.ac.uk/reader/287447430>
3. *Аклаев А.Р. Этнополитическая конфликтология: Анализ и менеджмент: Учеб. пособие. М.: Дело, 2005. 472 с.*
4. Андріяш В.І. Державна етнополітика України в умовах глобалізації: монографія. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2013. 328 с.

⁸ Вмотивоване використання деяких рекомендованих джерел роз'яснено на С. 4.

5. Асланов С.А. Етнополітична стабільність держави: політико-правовий аналіз. Ужгород: Ліра, 2016. 462 с.
6. Ачкасов В.А. Этнополитология: учебник. 2-е изд., переработанное и дополненное. М.: Юрайт, 2016. 495 с. URL: http://urss.ru/PDF/add_ru/178775-1.pdf
7. Беляев М.А. Примирительные технологии в регулировании этнополитических конфликтов: учеб. пособие. Уфа: Изд-во БИСТ (филиала) ОУП ВО «АТиСО», 2015. 90 с. URL: <http://ufabist.ru/wp-content/uploads/2015/06/belyaev-primiritelnie-tehnologii-site.pdf>
8. Етнополітична безпека України: політико-правові механізми протидії етнополітичній дезінтеграції держави: Наукова записка / В. П. Горбатенко (керівникавт. кол.), Ю. С. Шемшученко, І. О. Кресіна, О. М. Стойко. Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2015. 80 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/krasivskyi_etnopolitychni.pdf
9. Жук П., Мазур Н., Соломонюк Р., Турчак Р. *Етнополітична карта світу ХХІ століття. Тернопіль: Мандрівець, 2000. 240 с.*
10. Зан М. Теоретичні концепції та інституційні моделі політичного представництва міноритарних етнічних груп. *Теоретико-методологічні підходи до вивчення суспільно-політичних інститутів та процесів: колективна монографія / за заг. ред.: Юрія Остапця і Маріана Токаря; [авт. колект.: С. Асланов, І. Вегеш, М. Вегеш, А. Дербак, М. Зан, Г. Зеленько, Н. Кічера, А. Ключкович, М. Колодій, Г. Кумар, М. Лендбель, Ю. Остапець, А. Романюк, М. Токар, К. Червеньяк, М. Шелемба, Мих. Шелемба]; Каф. політ. і держупр.; Ужгород. нац. ун-тет, Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2022. С. 389–416.*
11. Зан М.П. Глава 4. Украина: этнополитические процессы на национальном и региональном уровне. *Этнополитические процессы в современной Европе = Ethnopolitical Processes in Contemporary Europe: [монография] / [П.В. Осколков и др.] М.: Ин-т Европы РАН, 2022. 168 с. (Доклады Института Европы = Reports of the Institute of Europe / Федеральное гос. бюджетное учреждение науки Ин-т Европы Российской акад. наук; № 394). Парал. тит. л. англ. DOI: http://dx.doi.org/10.15211/report82022_394. С. 42–77.*
12. Зан М.П. Міжнародно-правові стандарти ефективного політичного представництва етнічних меншин: європейські практики та досвід для України. *Епістемологічні дослідження у філософії, соціальних і політичних науках. Дніпро, 2020. Вип. 2, Т. 3. С. 119–130.*
13. Котигоренко В.О. Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні: політологічний концепт. К.: Світогляд, 2004. 722 с.
14. Коч С.В. Транскордоння: простір соціального порядку і політичної дії: монографія. Одеса: Фенікс, 2019. 357 с.
15. Лойко Л.І. Громадські організації етнічних меншин України: природа, легітимність, діяльність: Монографія. К.: ПЦ «Фоліант», 2005. 634 с.

16. Маркедонов С. Турбулентная Евразия: межэтнические, гражданские конфликты, ксенофобия в новых независимых государствах постсоветского пространства. М.: Московское бюро по правам человека, Academia, 2010. 260 с.
17. Осколков П. Очерки по этнополитологии: Монография М.: Издательство «Аспект Пресс», 2021. 176 с.
18. *Правові засади державної етнонаціональної політики в Україні: Монографія / Кресіна І.О., Лойко Л.І., Стойко О.М., Явір В.А., Вітман К.М., Кіссе А.І., Асланов С.А., Грицяк Д.І., Голденштейн К.О. / За заг. ред. І.О. Кресіної. К. : Логос, 2011. С. 56–182 (Розділ 2. Розвиток моделей етнонаціональної політики у постсоціалістичних країнах).*
19. Регулирование этнополитической конфликтности и поддержание гражданского согласия в условиях культурного разнообразия: модели, подходы, практики. Аналитический доклад / Отв. ред. И.С. Семененко. М.: ИМЭМО РАН, 2017. 229 с. URL: https://www.imemo.ru/files/File/ru/publ/2017/2017_018.pdf
20. Тиводар М. *Етнологія. Львів: Світ, 2004. 624 с.*
21. Тишков В.А., Шабаев Ю.П. Этнополитология: Политические функции этничности. Учебник для вузов. 3-е изд., испр. и доп. М.: Издательство Московского университета, 2019. 416 с. (Библиотека факультета политологии МГУ). URL: <http://www.valerytishkov.ru/engine/documents/document2676.pdf>
22. Ткаченко Є.В. Правовий захист прав етнічних та мовних меншин: навчальний посібник. К.: ФОП Голембовська О.О., 2018. 315 с.
23. Тураев В.А. Этнополитология. М.: Логос, 2004. 388 с.
24. Фарукшин М.Х. Этнополитология: учебник для студентов и аспирантов факультетов и отделений политологии университетов. Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2014. 280 с. URL: <https://studfile.net/preview/14602673/>
25. Zan, M. & Hvozdyak, O. (2019). Ethno-cultural renaissance and public representation of German national minority in Transcarpathian Region after 1989. *Skhidnoievropeiskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin]*, 13, 168–178. doi: 10.24919/2519-058x.13.188687

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет ⁹

1. *Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України. URL: <https://ipiend.gov.ua/>*
2. Картунов О.В. Вступ до етнополітології. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-28.html>
3. Інститут етнології і антропології Російської Академії Наук. URL: <http://iea-ras.ru/index.php?go=About>
4. Сайт Валерія Александровича Тишкова. URL: <http://www.valerytishkov.ru/>

⁹ Вмотивоване використання деяких рекомендованих джерел роз'яснено на С. 4.

Науково-методичне видання

Зан Михайло Петрович

Етнополітологія

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

для студентів-бакалаврів спеціальності спеціальності 052 – Політологія
(Освітньо-професійна програма «Політологія»)

Навчально-методична серія «КАФЕДРА»

№ 68

З–27

Зан М. Етнополітологія: навчально-методичні рекомендації для студентів-бакалаврів спеціальності 052 – Політологія (Освітньо-професійна програма «Політологія») / Навчально-методична серія «КАФЕДРА» / № 68; [Ужгород. нац. ун-т; Ф-т сусп. наук; Каф. політології і держ. управління]. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2023. 52 с.

УДК 323.11 (076)

Комп'ютерна верстка і дизайн обкладинки – Маріан Токар

Підписано до друку 1 лютого 2023 р. Формат 64x90/16.

Папір офсетний. Друк офсетний. Times New Roman.

Ум. друк. арк. 15,55. Тираж 50 прим. Замов. № 0030.

Віддруковано в ТОВ «Поліграфцентр «Ліра»:

88000, м. Ужгород, вул. Митрака, 25

www.lira-print.com

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

Серія ЗТ № 24 від 7 листопада 2005 року..